

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gal Gologranc

**Osamosvojitvena vojna v Republiki Sloveniji: faktorji prevlade šibkejšega
nad močnejšim**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gal Golgranc

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

**Osamosvojitvena vojna v Republiki Sloveniji: faktorji prevlade šibkejšega
nad močnejšim**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Tudi najpočasnejši, če ne izgubi cilja z vidika, gre vedno hitreje od tistega, ki bega okrog brez smisla.

(Gotthold Ephraim Lessing)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Iztoku Prezlju za strokovno pomoč in dobro voljo pri izdelavi diplomskega dela.

Iskreno se zahvaljujem očetu, mami, sestri in Nataliji, ki mi vedno stojijo ob strani in nudijo vso pomoč in podporo.

Osamosvojitvena vojna v Republiki Sloveniji: faktorji prevlade šibkejšega nad močnejšim

Slovenska osamosvojitvena vojna kot tudi priprave nanjo so bile prvovrstno asimetrično vojskovanje. Že na začetku vojne je bilo jasno izraženo neravnotežje v oboroženem boju, v katerem sta sodelovali dve popolnoma asimetrični strani v spopadu. Slovenija se je na podlagi lastnega stanja in položaja nasprotnika zavedala, da svojih interesov zgolj z vojaško obrambo ne bo mogla uresničiti. Zato se je odločila za asimetričen obrambni pristop, ki je predstavljal strateško presenečenje in bil glavna prednost Slovenije v vojni. Posamezne oblike obrambnih delovanj so bile tako v bolj enakovrednem položaju, pri tem pa je veljalo pravilo, da se bo uporabila taka oblika obrambnih delovanj, ki bo najbolj izkoristila prednosti Slovenije in slabosti nasprotnika. Pri tem velja izpostaviti dejstvo, da so bila uporabljena vsa sredstva prej kot orožje. Ključno je bilo, da je Slovenija dosegla prevlado v petih izjemno pomembnih faktorjih in sicer v mednarodnem, ekonomskem, informacijsko komunikacijskem, političnem in tudi vojaškem faktorju. To so bili torej ključni faktorji prevlade šibkejšega (Slovenije - TO in milice) nad močnejšim nasprotnikom (JLA). Slovenska osamosvojitvena vojna je torej pokazala, kako lahko navidezno popolnoma inferioren akter, tako v kvantitativnem kot v kvalitativnem smislu, doseže svoje strateške cilje.

Ključne besede: Slovenska osamosvojitvena vojna, Teritorialna obramba, Jugoslovanska ljudska armada, asimetrično vojskovanje, gverilsko vojskovanje.

Independence war in Republic of Slovenia: factors of dominance of weaker above stronger

Slovenian independence war and preparations for it were first class asymmetric warfare. Already at the beginning of a war, imbalance was expressed evidently in armed combat, in which two completely asymmetric sides took part in. Slovenia, based on its own state and the position of its adversary, realized that it will not be able to achieve its interests only with military defence. Therefore, Slovenia decided for asymmetric defensive approach, which represented strategic surprise and was a Slovenian main advantage in war. Different forms of defensive activities were thus in more equal position. The rule that was applied, was based such form of defensive activities, which utilized advantages of Slovenia and disadvantages of its adversary the most. It should be emphasized that all other means were used before the use of weapons. It was crucial, that Slovenia achieved dominance in five extremely important factors, namely in international, economic, information and communication, political and also military factor. These were key factors of dominance of weaker (of Slovenia - Territorial defence and police) above a stronger adversary (Yugoslav People's Army). Slovenian independence war therefore indicated, how can virtually completely inferior actor, both in quantitative and in qualitative terms, achieves his strategic goals.

Key words: Slovenian independence war, Territorial defence, Yugoslav People's Army, Asymmetric warfare, Guerrilla warfare.

Kazalo vsebine

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKI NAČRT	9
2.1 Namen in cilj diplomskega dela	9
2.2 Hipoteza	9
2.3 Raziskovalne metode in tehnike	10
2.4 Struktura diplomskega dela	10
3 TEORETIČNA IZHODIŠČA	11
3.1 Temeljni pojmi	11
3.1.1 Teritorialna obramba	11
3.1.2 Jugoslovanska ljudska armada	13
3.2 Asimetrično vojskovanje	14
3.3 Gverilsko vojskovanje	17
4 ZUNANJI (MEDNARODNI) FAKTOR	18
5 EKONOMSKI FAKTOR	25
5.1 Defenzivni ekonomski ukrepi Slovenije pred osamosvojitvijo kot odgovor na ofenzivne ekonomske ukrepe Srbije	26
5.2 Defenzivni ekonomski ukrepi Slovenije v vojni	27
6 INFORMACIJSKO KOMUNIKACIJSKI FAKTOR	29
7 POLITIČNI FAKTOR	35
7.1 Obdobje pred plebiscitom	35
7.2 Plebiscit	37
7.3 Obdobje do vojne	38
7.4 Vojna	39
7.5 Brionska deklaracija in obdobje po vojni	40
8 VOJAŠKI FAKTOR	42
8.1 Obdobje pred vojno	42
8.1.1 Manevska struktura narodne zaščite	42
8.1.2 Dogodka v Ljubljani in Pekrah	45

8.2 Vojna.....	46
8.2.1 Potek 10 dnevne vojne za osamosvojitvev	48
8.2.2 Pregled izbranega oboroženega spopada med vojno za Slovenijo	57
8.3 Obdobje po vojni.....	60
8.3.1 Dokončen umik JLA iz Slovenije.....	60
9 SKLEP.....	60
10 LITERATURA.....	64

1 UVOD

V diplomskem delu obravnavam faktorje prevlade šibkejšega nad močnejšim v osamosvojitveni vojni v Republiki Sloveniji. Za to temo sem se odločil, ker menim, da je slovenska osamosvojitvena vojna eno od najpomembnejših poglavij slovenske zgodovine, ki je nedvomno vredna proučevanja in raziskovanja. Ob 20. obletnici osamosvojitvene vojne v Republiki Sloveniji želim tako dati svoj prispevek k poglavju, v katerem so Slovenci in Slovenke prvič dobili samostojno in neodvisno državo, Republiko Slovenijo.

Slovenija je v osemdesetih letih 20. stoletja doživela globoke politične in družbene spremembe. S stopnjevanjem kritike v javnih glasilih in razcvetom civilne družbe se je sredi desetletja v Sloveniji začelo odpirati vprašanje demokratizacije sistema in odnosa do Jugoslavije (Urbanc 2006, 9). Tako se je že februarja 1987 pojavila prva razločno opredeljena zahteva po samostojni državi, ki je bila slovenski javnosti predstavljena v 57. številki Nove revije (Pučnik 2002, 77). Na začetku leta 1990 se je po prvih večstrankarskih volitvah po drugi svetovni vojni dokončno oblikoval slovenski politični prostor (Urbanc 2006, 23). S tem so bile dane formalne možnosti in okvirji osamosvojitvenega procesa, ki so v manj kot dveh letih pripeljali do samostojne, neodvisne in mednarodno priznane Republike Slovenije (Pesek 2006, 113). Nova oblast in opozicija sta namreč postopoma dosegli soglasje glede rešitve najpomembnejših nacionalnih vprašanj, kar je pomenilo, da se je Slovenija sistematično začela pripravljala na razdružitev in zaščito osamosvojitvenih procesov. Odločitev za samostojno in neodvisno Slovenijo so potrdili tudi slovenski državljani na plebiscitu 23. decembra 1990 (Urbanc 2006, 23). Slovenska politika je tako dobila mandat, da v roku šestih mesecev pripravi vse potrebno za slovensko samostojnost in odhod iz Jugoslavije (Pesek 2006, 121). Priprave na osamosvojitve so, kot se je kasneje izkazalo v vojni, poleg samih ukrepov sprejetih tekom vojne, odigrale zelo pomembno vlogo.

Osamosvojitvena vojna v Republiki Sloveniji se je začela 27. junija 1991, ko je bil izdan ukaz Predsedstva Republike Slovenije o uporabi orožja proti Jugoslovanski ljudski armadi (JLA). Že dan pred tem so na Primorskem enote JLA odšle iz vojašnic proti meji v skladu z ukazom jugoslovanske vlade in bile so postavljene neoborožene blokade slovenske strani. Vojna se je končala 6. julija 1991, ko je bilo doseženo premirje za diplomatska pogajanja sprtih strani na Brionih. Na Brionih je bila nato 7. julija podpisana Brionska deklaracija, ki je pomenila konec vojaških spopadov (Jelušič 2002, 217).

Desetdnevna osamosvojitvena vojna v Republiki Sloveniji je predstavljala prvo fazo nasilnega razpada Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), ki pa je imela svoje korenine že v preteklih dogodkih. V tej vojni sta si nasproti stali dve povsem asimetrični strani in sicer JLA na eni strani ter slovenska Teritorialna obramba (TO) in milica na drugi strani. To je bila vojna, v kateri je bil napadalec, ki je bil tako v kvantitativnem kot v kvalitativnem smislu bistveno močnejši, nepričakovano poražen. Razloge za ta poraz oziroma zmago Republike Slovenije in njene TO in milice bomo podrobneje spoznali v samem diplomskem delu. Na tem mestu pa lahko rečemo, da je bilo ključnih pet faktorjev prevlade šibkejšega nad močnejšim akterjem in sicer zunanji (mednarodni), ekonomski, informacijsko komunikacijski, politični in ne nazadnje še vojaški faktor. Prevlada Republike Slovenije v vseh petih faktorjih in njihov medsebojni preplet je omogočilo, da je Slovenija iz te vojne odšla kot zmagovalka.

Strateški in doktrinarni pristop, na katerem so temeljile vse obrambne priprave Slovenije, je bil povezan z analizo ožjega slovenskega političnega vodstva, da na podlagi svojega lastnega stanja in položaja ter moči nasprotnika, nacionalnih interesov zgolj z vojaško obrambo ne bo mogoče uresničiti. Poleg učinkovitega organiziranja vojaške obrambe je bila izbira vseobsegajočega (asimetričnega) obrambnega pristopa strateško presenečenje in glavna prednost Slovenije v vojni. Slovenija se je tako odločila za koncept, v katerem so bile posamezne oblike obrambnih delovanj v bistveno bolj enakovrednem položaju. Pri tem je veljalo pravilo, da se bo uporabila taka oblika obrambnih delovanj, ki bo najbolj izkoristila prednosti Slovenije in hkrati slabosti nasprotnika. Gverilska vojaška taktika, podpora civilnega prebivalstva pri blokadah vojaških kolon, ukrepi ekonomskega bojevanja za slabitev položaja nasprotnika in zagotavljanje normalne preskrbe domačemu prebivalstvu, ukrepi za dosego informacijske premoči tako v domačem kot v mednarodnem okolju ter še drugi ukrepi to nedvoumno potrjujejo (Kopač in drugi 2004, 62).

Slovenska osamosvojitvena vojna je kot prva etapa vojne ob razpadanju Jugoslavije nedvoumno pokazala, kako lahko navidezno popolnoma inferioren akter, tako v kvantitativnem kot v kvalitativnem smislu, doseže svoje strateške cilje (Svete in drugi 2010, 275). Svete in drugi (2010, 275) pravijo, da so tako osamosvojitvena vojna kot priprave nanjo med letoma 1990 in 1991 namreč prvovrstno asimetrično vojskovanje.

2 METODOLOŠKI NAČRT

2.1 Namen in cilj diplomskega dela

Osrednji predmet proučevanj mojega diplomskega dela je osamosvojitvena vojna v Republiki Sloveniji. Cilj diplomskega dela je raziskati in ugotoviti ključne faktorje prevlade šibkejšega (Slovenije - TO in milice) nad močnejšim nasprotnikom (JLA). V povezavi s tem bom skušal ugotoviti razloge za uspešno delovanje slovenskih sil. Cilj pa je tudi raziskati, kako nadomestiti vojaško moč šibkejše, predvsem pa manj številčne in slabše oborožene vojske na bojišču ter si na ta način povečati verjetnost za doseg zmage. To bom skušal doseči z uporabo modela asimetričnega vojskovanja, skozi katerega bom projeciral osamosvojitveno vojno v Republiki Sloveniji. Z uporabo asimetrije kot strategije v osamosvojitveni vojni bom v diplomski nalogi povezal tudi gverilsko vojskovanje, kot strateški pristop, ki ga asimetrično vojskovanje uporablja. Moje proučevanje bo tako zajelo čas osamosvojitvene vojne v Republiki Sloveniji ter posamezne relevantne dogodke, ki so se zgodili pred in po vojni, in so so pomembni za samo diplomsko delo.

Pomen diplomskega dela je v tem, da bom skušal osamosvojitveno vojno v RS raziskati z vidika asimetričnega vojskovanja in z njim povezanega strateškega pristopa gverilskega vojskovanja ter na ta način ugotoviti faktorje prevlade šibkejšega nad močnejšim. Moj namen je torej, s pomočjo relevantne literature ugotoviti kateri faktorji so vplivali na zmago Slovenije proti superionemu (tako v kvantitativnem kot v kvalitativnem smislu) nasprotniku.

Osamosvojitveno vojno v Republiki Sloveniji želim torej prikazati iz drugačnega vidika, kot je bila prikazana do sedaj, prav tako pa želim poudariti njen pomen ob 20. obletnici slovenske neodvisnosti in samostojnosti.

2.2 Hipoteza

V okviru diplomskega dela sem si zastavil naslednjo hipotezo, ki jo bom skušal preveriti:

»Zaradi uporabe asimetričnega vojskovanja slovenske TO in milice je Slovenija dosegla zmago v osamosvojitveni vojni.«

2.3 Raziskovalne metode in tehnike

V pomoč pri diplomskem delu, ter pri zbiranju podatkov in ugotovitvah, so mi bile naslednje raziskovale metode in tehnike:

- Zbiranje virov: prizadeval sem si, da literaturo s področja v okviru katerega izdelujem diplomsko delo, kar najboljše poznam.
- Analiza sekundarnih virov: uporabil sem jo za interpretacijo knjig, člankov in zbornikov in mi je služila kot dopolnitev in pomoč pri celovitejšem proučevanju izbrane tematike. V okviru te metode bi izpostavil prebiranje in kritično analizo sekundarnih virov. Na podlagi teh virov sem ugotavljal dejstva, ki sem jih klasificiral, da sem prišel do posplošenih dejstev. Izpostavil pa bi tudi konceptualno analizo, pri kateri me je zanimal pomen določenega pojma. Z njo sem si pomagal ustvariti rdečo nit pri pisanju diplomskega dela.
- Analiza internetnih virov: uporabil sem jo za interpretacijo internetnih strani in mi je služila kot dopolnitev in pomoč pri celovitejšem proučevanju izbrane tematike.
- Zgodovinska analiza: zgodovinsko razvojno analizo sem uporabil za ugotavljanje tendenc v zgodovinskem razvoju osamosvojitvene vojne v Republiki Sloveniji.
- Opisna (deskriptivna) metoda: uporabil sem jo skupaj s teoretičnimi koncepti, ki ponujajo razlago za tisto kar sem opisal.
- Študija primera: uporabil sem jo proučevanje konkretnega primera, natančneje za proučevanje osamosvojitvene vojne v Republiki Sloveniji.

2.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo vsebuje uvod, glavno besedilo, ki je sestavljeno iz šestih temeljnih vsebinskih sklopov in sklep. Vse skupaj tvori celoto in predstavlja izbrano tematiko. V prvem vsebinskem sklopu so predstavljena teoretična izhodišča in obrazloženi temeljni pojmi. Temu nadalje sledi pet faktorjev in sicer zunanji (mednarodni), ekonomski, informacijsko komunikacijski, politični in vojaški faktor s pripadajočimi podpoglavji. V teh petih vsebinskih sklopih so podani, ugotovljeni in analizirani tako razlogi in priprave za uspešno delovanje oziroma prevlado Slovenije, kot tudi sama osamosvojitvena vojna. Na koncu diplomskega dela sledi še sklep, kjer so podana sklepna razmišljanja, ugotovitve in verifikacija hipoteze ter literatura.

3 TEORETIČNA IZHODIŠČA

Zaradi nejasnosti pri uporabi je treba najprej podrobneje opredeliti temeljne pojme in preostala teoretična izhodišča, ki se bodo pojavljala v mojem diplomskem delu in so ključnega pomena za obravnavano tematiko. V prvem poglavju bodo najprej predstavljeni temeljni pojmi, nato pa bo sledila še predstavitev in opis preostalih teoretičnih izhodišč, ki so pomembni za dobro razumevanje obravnavane tematike.

3.1 Temeljni pojmi

3.1.1 Teritorialna obramba

TO so enote, ob redni vojski oblikovane po teritorialnem načelu in namenjene predvsem obrambi svojega območja. Večinoma jih sestavljajo rezervisti, poveljujejo pa aktivni ali rezervni častniki (Slovenski veliki leksikon – 11 zvezek 2007, 2152).

TO je komponenta nacionalne obrambe z osnovno nalogo, da organizira in izvaja neposredno obrambo ozemlja pred sovražnikovimi silami, varuje vojaške in druge pomembne objekte in omogoča komunikacije ter notranje zveze. TO mora v najširšem smislu omogočiti normalno delovanje enot operativnih oboroženih sil in normalno funkcioniranje državne uprave v vojni. Vezana je na določen teritorij, tesno sodeluje s civilno zaščito, pogosto pa je njihovo delo povezano s skupnimi vodstvenimi organi. Najpogostejše naloge TO so bile: preprečevanje sovražnikovih diverzij, nadzorovanje in obvladovanje pomembnih objektov in področij, iskanje in preganjanje sovražnikovih sil ter sodelovanje z operativnimi oboroženimi silami. V domeni TO je torej varstvo in zaščita celotnega ozemlja države. Najširše oblike organiziranja je TO dobila v SFRJ, v kateri je bilo celotno ozemlje pokrito z oboroženimi formacijami, sposobnimi, da se lahko v vsakem trenutku in pod vsemi pogoji uspešno uprejo sovražniku (Vojna enciklopedija – 9. zvezek 1975, 762).

TO SFRJ je bila najširša oblika organiziranja oboroženega vseljidskega odpora na celotnem ozemlju države. Organizirala in pripravljala se je v edinstven sistem vojaške organizacije v skladu z razvojem in organizacijo opremljanja oboroženih sil SFRJ. TO je bila del oboroženih sil SFRJ in je z JLA predstavljala osnovni predpogoj uspešne obrambe pred agresijo. Ti dve strateški komponenti oboroženih sil (TO in JLA) sta imeli v zaščiti neodvisnosti, suverenosti in celovitosti ozemlja SFRJ dvojno vlogo: odvratanje sovražnikove agresije in vodenje

vseljdske vojne, če bi do nje prišlo. TO je bila skupaj z JLA nosilec oboroženega boja, kot najpomembnejše in odločilne oblike zoperstavljanja agresorju. Namenjena in usposobljena je bila za izvajanje borbenih nalog, kontrolo ozemlja in morja, varovanja prebivalstva, materialnih dobrin, delovnih organizacij in političnega vodstva pred vsemi oblikami sovražnikovih aktivnosti. Kot najmasovnejša oziroma najštevilčnejša komponenta oboroženih sil SFRJ je bila predvidena za delovanje v vseh vojnih situacijah (Vojna enciklopedija – 9. zvezek 1975, 763).

TO je bila vojaška organizacija v Sloveniji med leti 1968 in 1995. V SFRJ je bila sestavni del skupnih oboroženih sil (Leksikon Sova 2006, 1114). TO so oborožene sile, ki so bile ob JLA kot glavni oboroženi sili Jugoslavije, leta 1968 organizirane po republikah kot del koncepta splošne ljudske obrambe (Slovenski veliki leksikon – 11. zvezek 2007, 2152). Ustanovitev TO je bila tudi poskus zadostitve željam jugoslovanskih republik, zlasti Slovenije in Hrvaške, po vrnitvi vsaj delno samostojne vojaške organizacije (Švajncer 1992, 12). V Sloveniji je bilo 6 conskih štabov za splošno ljudsko obrambo, glavni je bil leta 1975 reorganiziran v Republiški štab za TO (RŠTO) s 6 pokrajinami in 62 občinskimi podrejenimi štabi. Jeseni 1990 pa je bil ustanovljen nov RŠTO pod vodstvom Janeza Slaparja (Slovenski veliki leksikon – 11. zvezek 2007, 2152). TO Slovenije je bila opremljena zlasti z lahkim orožjem, temeljila pa je na vojaški rezervi (Leksikon Sova 2006, 1114). Slovenska TO je bila tako sprva oborožena s puškami, pištolami in brzostrelkami, ki jih je nabavljala od JLA. Z nakupom polavtomatskih in avtomatskih pušk ter strojnic pa je Republika Slovenija svoje teritorialne enote kmalu oborožila s sodobnim orožjem. Težkega orožja TO ni imela, od topov samo protiletalske topove, za protioklepni boj je imela ročne metalce in netrzajne topove, za podporo pehoti pa minomete (Švajncer 1992, 77). Imela je torej svoj republiški štab, za poveljevanje pa je uporabljala slovenščino (Leksikon Sova 2006, 1114). TO Slovenije se je začela spreminjati v samostojno stalno Slovensko vojsko (SV) (Slovenski veliki leksikon – 11. zvezek 2007, 2152). Ob začetku osamosvojitvene vojne v Republiki Sloveniji je imela slovenska TO okoli 16 tisoč vojakov, kasneje pa je njihovo število naraslo na okoli 35 tisoč (Švajncer 1992, 21). Od osamosvojitve je delovala kot vojska samostojne Slovenije (Leksikon Sova 2006, 1114). SV je obrambna sila Slovenije, nastala leta 1994–1995 s preimenovanjem in reorganizacijo TO (Leksikon Sova 2006, 1024).

3.1.2 Jugoslovanska ljudska armada

JLA je bila oborožena sila nekdanje Jugoslavije med leti 1945 in 1991 (Slovenski veliki leksikon – 5. zvezek 2007, 875). Oblikovala se je med narodno osvobodilnim bojem in se je med leti 1945 in 1951 imenovala Jugoslovanska armada. Od leta 1951 pa do 1991 pa je JLA uradno ime oboroženih sil SFRJ (Leksikon Sova 2006, 459).

JLA je bila skupna oborožena sila vseh narodov in narodnosti, vseh delovnih ljudi in državljanov SFRJ. Skupaj s TO je ščitila neodvisnost, ustavni red, nedeljivost in celovitost ozemlja SFRJ. Moderno organizirana, opremljena in izurjena je bila deloma v bojni pripravljenosti ter aktivirana tudi v miru. JLA je imela za nalogo, da v okviru splošne ljudske obrambe omogoči vsesplošni razvoj oborožene borbe in zagotovi zmagoviti zaključek v primeru vojne. JLA je bila s svojim obstojem v miru in pripravljenostjo za borbo v primeru vojne, faktor odvratanja agresije na SFRJ (Vojna enciklopedija – 4. zvezek 1972, 135).

Od ustanovitve pa do leta 1980 je bil vrhovni poveljnik JLA Josip Broz Tito, od leta 1980 do 1991 pa Predsedstvo SFRJ. JLA je bila v pristojnosti države, pozneje pa je prišla v pristojnost Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Vodil jo je generalštab. Število vojakov se je po koncu 2. Svetovne vojne zmanjšalo z 800 tisoč na 400 tisoč in pozneje na okoli 260 tisoč (Slovenski veliki leksikon – 5. zvezek 2007, 875). Leta 1990 je imela JLA 180 tisoč vojakov, 1863 tankov, 3760 oklepnih transporterjev in bojnih vozil pehote ter 1034 topov. Velik del oborožitve je bil zastarel in nestandardiziran, kar je veljalo tako za tanke in oklepne transporterje oziroma bojna vozila pehote, kakor tudi za zračne sile. V enotah so prevladovala sredstva, ki so jih izdelovali na podlagi zamisli iz 50. let. Sredstva zvez so bila zastarela, primanjkovala pa so tudi sodobna intendantska sredstva (Marković 2007, 20–22).

V 70. letih 20. stoletja se je v JLA razvil koncept TO (Slovenski veliki leksikon – 5. zvezek 2007, 875). Od leta 1969 je torej skupaj s TO republik in pokrajin tvorila enotne oborožene sile. Bila je poklicno-naborna vojska (Leksikon Sova 2006, 459–460). JLA je bila organizirana iz treh glavnih delov: kopenska vojska, vojna mornarica, vojno letalstvo in protizračna obramba. Sestavljali so jo rodovi (npr. pehota, oklepne enote, artilerija) in službe (npr. intendantska, sanitetna). JLA je imela mirnodobno in vojno sestavo (oficirji, podoficirji, vojaški uslužbenci in vojaški obvezniki med služenjem vojaškega roka, v vojni sestavi pa so bili še rezervisti), poveljevalni jezik pa je bila srbohrvaščina. Ob razpadu Jugoslavije leta 1991 se je JLA umaknila iz Slovenije (Slovenski veliki leksikon – 5. zvezek 2007, 875).

3.2 Asimetrično vojskovanje

Asimetrično vojskovanje je izraz za vojaški spopad, v katerem imata nasprotnika precej različne bojne zmogljivosti (bojno moč) in sta v tem smislu asimetrična (Kočevar 2007, 21). V asimetričnih konfliktih naj bi šibkejši strani poskušale uveljaviti lastno voljo in interese ter spremeniti ravnotežje moči. Vendar nikakor ne smemo zanemariti dejstva, da je asimetrija bojevanje in ogrožanje onstran pričakovanj nasprotnika in njegovih varnostnih mehanizmov (Svete in drugi 2010, 247). Asimetrija je torej rezultat strateške interakcije med akterji, vpletenimi v konflikt (Arreguin-Toft 2005, 18). Obstaja veliko primerov, kjer je asimetrija razvidna iz nastopa veliko močnejšega nasprotnika, ki želi s tehnično premočjo pokoriti slabšega, ter veliko primerov, ko poskuša slabši nasprotnik prevzeti pobudo z uporabo različnih strateških in taktičnih potez, ki načelno izstopajo iz okvirov konvencionalnega bojevanja. Asimetrične vojne so torej spopadi, v katerih ena stran nastopa s precejšno premočjo oziroma, kjer šibkejši nasprotnik za doseg ciljev izbere sebi ustrezno obliko bojevanja (način, metode, čas, prostor itd.) Podlaga asimetričnega bojevanja je, kako slabše asimetrične sile z manjšimi zmogljivostmi in manjšim naporom dosežejo čim večji učinek na nasprotnika (Kočevar 2007, 21). Temeljne značilnosti pri definiranju asimetričnega vojskovanja so nesorazmeren učinek, neskladnost interesov, volja nasprotnika, metode in sredstva asimetričnega vojskovanja, fleksibilnost pri bojnem delovanju, velika in hitra odzivnost in učinkovit ter predvsem kratek mobilizacijski čas. Te značilnosti je mogoče najti v spopadih že v antičnem času. Razlog za to je, kako nadomestiti vojaško moč šibkejši, predvsem pa manj številčne vojske na bojišču ter si na ta način povečati verjetnost za doseg zmage. Šibkejši sile zato uporabljajo presenečenje, tehnologijo in inovativno taktiko (Svete in drugi 2010, 247–248).

Nekateri avtorji pri opredeljevanju asimetrije poudarjajo razmerje sil, drugi tehnološki in materialni vidik, tretji psihološke učinke itd. Bolj nujno, kakor izbira primerne definicije, je slediti evolutivnemu in revolucionarnemu razvoju vojskovanja, kar je posledica velike razvojne dinamike sodobnih varnostnih izzivov ter s tem povezanim časovnim in prostorskim okvirjem (Svete in drugi 2010, 248).

Asimetrično vojskovanje vsekakor ni nekaj novega, kot tudi ni nova večina strateških pristopov, ki jih uporablja: spopadi nizke intenzivnosti, nevojne vojaške operacije, strategija posrednega nastopanja, gverilsko vojskovanje ter tudi terorizem. Pojav in uporaba asimetrije je srce strategije (Svete in drugi 2010, 248). Arreguin-Toft (2005, 30) pravi, da močnejši

akterji v asimetričnem konfliktu uporabljajo napadalne (ofenzivne) strategije kot sta npr. konvencionalni napad in barbarizem, medtem ko šibkejši akterji uporabljajo obrambne (defenzivne) strategije, kot sta konvencionalna obramba in gverilsko vojskovanje. Slednjega bomo podrobneje spoznali v naslednjem poglavju, na tem mestu pa lahko povemo, da medtem, ko klasična gverila stavi predvsem na vojaški pristop (s prilagojeno taktiko in izvajanjem oboroženega boja), pa asimetrija izpostavi tudi nevojaške oblike (Svete in drugi 2010, 275).

Arreguin-Toft (2005, 29) pravi, da obstajajo dve obliki strateške interakcije med akterji, vpletenimi v asimetričen konflikt in sicer enak pristop in nasproten pristop, kar tudi determinira verjetnost zmage ali poraza močnejšega akterja. Medtem ko konvencionalni napad in konvencionalna obramba predstavljata direkten strateški pristop, pa barbarizem in gverilsko vojskovanje predstavljata indirektni strateški pristop (Arreguin-Toft 2005, 30). Arreguin-Toft (2005, 18) tako trdi, da bodo, če akterji uporabljajo enak strateški pristop (direkten–direkten ali indirektni–indirekten), močnejši akterji zmagali hitro in odločno. Ko pa akterji uporabljajo nasprotni strateški pristopi (direkten– indirekten ali indirekten–direkten) obstaja veliko večja verjetnost, da bodo zmagali šibkejši akterji (Arreguin-Toft 2005, 18). Omenjeno prikazuje tudi Tabela 3.1.

Tabela 3.1: Pričakovani učinki strateške interakcije med akterji vpletenimi v konflikt

		Strateški pristop šibkega akterja	
		Direktna obramba	Indirektna obramba
Strateški pristop močnega akterja	Direkten napad	Močnejši akter	Šibkejši akter
	Indirekten napad	Šibkejši akter	Močnejši akter

Vir: Arreguin-Toft (2005, 39).

Tabela 3.1 prikazuje učinke (pričakovane zmagovalce) strateške interakcije med akterji, vpletenimi v konflikt. Vidimo lahko, da če močnejši in šibkejši akterji uporabljajo enake strateške pristope, bi močnejši akterji morali zmagati. Če pa močnejši in šibkejši akterji uporabljajo nasprotni strateški pristopi, je veliko verjetneje pričakovati zmago šibkejšega akterja. Pri šibkejšemu akterju direkten pristop tako predstavlja konvencionalna obramba, indirektni pristop pa gverilsko vojskovanje. Pri močnejšem akterju pa direkten pristop predstavlja konvencionalni napad, medtem ko barbarizem predstavlja indirektni pristop.

Asimetrija se v obrambnem in varnostnem smislu ne nanaša zgolj in samo na kvantitativne indikatorje družbene moči in primerjavo naravnih in družbenih virov ali oborožitvenih sistemov, temveč na neprimerljivost, neenakost, različnost sodelujočih v konfliktih, ki se kažejo pri uporabi sredstev za doseganje ciljev na strateškem in operativnem nivoju, metodah uporabe teh sredstev na taktični ravni ter dejanskem položaju tako znotraj posamezne družbe kot tudi širše mednarodne skupnosti. Prav tako se nanaša na odstopanje od predvidenih nalog posameznih elementov in izvajalcev v nacionalnovarnostnem sistemu. V ofenzivnem smislu se asimetrija kaže v ugotavljanju šibkih točk nasprotnika in njihovih izkoriščanj. V defenzivnem smislu pa gre za poznavanje in zavedanje lastnih šibkosti in njihovo učinkovito obrambo (Svete in drugi 2010, 248–249).

Glavna razlika med nekonvencionalno oziroma neregularno in konvencionalno vojno je ta, da so v konvencionalni vojni vpleteni nasprotniki bolj ali manj simetrični v opremi, usposobljenosti in doktrini. V neregularni vojni pa so nasprotniki asimetrični v zmogljivostih. V takšnih vojnah šibkejša stran skuša uveljaviti politične spremembe s tem, da je učinkoviteje organizirana, kot tudi, da se bojuje učinkoviteje kot močnejši nasprotnik. Takšni asimetrični konflikti se med seboj razlikujejo glede socialnih, kulturnih in ekonomskih dimenzij, kot tudi glede na tip (npr. gverila, državljanska vojna). Ne glede na te razlike pa vsi skušajo doseči politično moč (Kiras 2002, 211–212). Vse vojne so asimetrične v smislu, da države, ki sodelujejo v konfliktu iščejo, da se borijo druga z drugo pod pogoji, ki najmanj koristijo oziroma pospešujejo nasprotnikov uspeh (Davis in Gray 2002, 269).

Vojskovanje proti asimetričnim izzivom mora biti podprto z informacijskimi in psihološkimi operacijami, predvsem pa z razumevanjem strateškega in kulturnega okolja, v katerega prihajajo. V konfliktih z izrazitim nesorazmerjem sil ter različnim pristopom k vojskovanju je ena najpomembnejših ugotovitev, da vojaška sila ni edini oziroma celo najboljši način za doseganje ciljev. Naslednje pomembno pravilo v asimetričnih konfliktih se nanaša na vlogo zaveznikov oziroma tretje strani, ki jih je v vsakem primeru treba pridobiti na svojo stran. Brez velike sprejemljivosti oziroma legitimnosti v mednarodni skupnosti so tovrstne operacije sicer začasno lahko učinkovite, dolgoročno pa so vsekakor neuspešne. Izredno pomembni načini boja proti asimetričnim bojevnikom so zavajanje nasprotnika, presenečenje, izoliranje ter kombinirano izvajanje različnih pristopov in napadov. Uspeh v asimetričnem konfliktu je odvisen predvsem od ljudi, njihovih idej in motivacije, precej manj pa od tehnologije. V vsakem primeru pa je potrebno zagotavljati kohezijo in ustrezno vodenje (Svete in drugi

2010, 253). Potrebno je poudariti še eno značilnost asimetričnega pristopa do reševanja konfliktov, to je totalnost in raznovrstnost uporabljenih metod in sredstev (Svete in drugi 2010, 275). Za asimetrično vojskovanje niso značilni spopadi izjemnih teritorialnih razsežnosti, visoke intenzivnosti, velike ognjene moči ter uporabe najsodobnejših tehnologij oziroma je ta v rokah le ene strani. Morda najpomembnejša značilnost asimetričnega vojskovanja je vojaška nekonvencionalnost (Svete in drugi 2010, 265).

Vojaška organizacija se mora prilagoditi okolju, v katerem še zdaleč ni edini akter, ki lahko zagotovi delovanje v asimetričnem vojskovanju, še zlasti upoštevajoč njene konvencionalne enote ter metode delovanja. Z asimetričnimi grožnjami se lahko sooči samo temu prilagojena vojaška organizacija (Svete in drugi 2010, 253–254).

3.3 Gverilsko vojskovanje

Gverilsko vojskovanje je, kot smo omenili že v prejšnjem poglavju, eden od strateških pristopov, ki jih uporablja asimetrično vojskovanje (Svete in drugi 2010, 248). Arreguin-Toft (2005, 30) pravi, da gverilsko vojskovanje predstavlja indirektni strateški pristop, že omenjen v prejšnjem poglavju. Gverilsko vojskovanje je povezano z izmikanjem odločilni bitki ter z izvajanjem stalnega pritiska na nasprotnika (tujega in njegove sodelavce med domačim prebivalstvom, na kar je vsaka gverila še posebej občutljiva) (Svete in drugi 2010, 274–275). Gverila je bojevanje v sovražnikovem zaledju z majhnimi samostojnimi enotami (Leksikon Sova 2006, 363). Klasična gverila torej stavi predvsem na vojaški pristop (s prilagojeno taktiko in izvajanjem oboroženega boja), medtem ko asimetrija izpostavi tudi nevojaške oblike (Svete in drugi 2010, 275).

Gverilsko vojskovanje je organizacija dela družbe za namen povzročanja izgub sovražniku z uporabo oboroženih sil, izurjenih, da se izogibajo direktnih konfrontacij. Te izgube vključujejo izgubo vojakov, zalog in preskrbe, infrastrukture, motivacije in kot najpomembnejše časa. Čeprav je gverilsko vojskovanje primarno usmerjeno na napade nasprotnih oboroženih sil in njihovih podpornih virov, je cilj gverilskega vojskovanja uničiti ne zmogljivosti, temveč voljo napadalca. Gverilsko vojskovanje potrebuje dva bistvena elementa. Prvi element je zatočišče, ki je lahko fizično (močvirja, gorovja, gozdovi ali džungla) ali politično (slabo nadzorovana mejna območja ali mejna območja nadzorovana s

strani naklonjenih držav). Drugi element pa je podpirajoče prebivalstvo, ki borce oskrbuje z informacijami, zalogami in zamenjavami (Arreguin-Toft 2005, 32–33).

Gverila je španska beseda za majhno vojno (Polk 2007, xvii). To je oblika ljudske vojne, kjer so tradicionalne vojaške metode pogosto obrnjene na glavo. Te vojne so v dejstvu preprosto vojne šibkih, majhne v obsegu uporabljenega nasilja, toda ne v interesih, ki so na kocki, niti v strasteh, ki bi lahko bile izzvane (Moran 2002, 42). Za gverilo je značilen odpor do tujcev. To nagnjenje k obvarovanju domače skupnosti izhaja, ker so vsi ljudje teritorialni (Polk 2007, xiii). Na tem mestu se pojavljata dve vprašanji. Kaj se zgodi, če gverilci ne dosežejo, da se tujci in njihovi lokalni zavezniki predajo? Drugo vprašanje pa se glasi, kaj se zgodi, če pa se predajo? Odgovor na prvo vprašanje je, da se odpor nadaljuje leto za letom, celo generacijo za generacijo. Odgovor na drugo vprašanje pa se glasi, da ko gverilci dosežejo tisto, kar voditelji in zadosten del javnosti smatra za sprejemljiv rezultat (običajno to pomeni, da tujci odidejo, njihovi lokalni zavezniki pa se odpovejo moči), gverilci postanejo odvečni. Njihovi vodje pogosto postanejo tudi vodje vlad (Polk 2007, xxvi).

Gverilsko vojskovanje išče politično popuščanje oziroma privolitev z dolgotrajno kampanjo zased, sabotaje in terorja, prisiljujoč države, da plačajo visoko ceno, da obdržijo nadzor nad ozemljem, glede katerega obstajajo nesoglasja. Gverilsko vojskovanje je prisilno po naravi. Namesto da neposredno zgrabijo delež za katerega se borijo, gverilci raje iščejo od nasprotnika, da jim da njihovo nagrado s tem, da jim grozijo z nasiljem v kolikor njihovim zahtevam ne ugodijo. Gverilsko vojskovanje tako potrebuje določeno stopnjo kooperacije od nasprotnika, da lahko uspe (Biddle 2002, 92).

Gverilsko vojskovanje je politično in družbeno, njegova sredstva so vsaj toliko politična kot so vojaška, to pa prav tako velja za njegov namen oziroma smoter. Gverilsko vojskovanje je torej podaljšek politike s pomočjo sredstev oboroženega konflikta (Kiras 2002, 208). Gverilci se bojujejo ko vidijo priložnost in imajo prednost ter se umaknejo, ko so številčno šibkejši (Polk 2007, 27).

4 ZUNANJI (MEDNARODNI) FAKTOR

Vpliv mednarodnih dejavnikov na osamosvajanje Slovenije je bil izjemno velik. Mednarodni dejavniki so bili namreč pomembni sooblikovalci razmer na tleh tedanje Jugoslavije ter so

občutno vplivali na tok dogajanja in izid političnih in vojaških procesov (Tričkovič 1998, 205). Kot je iz teoretičnega dela mogoče razbrati, je v asimetričnih konfliktih tretje strani v vsakem primeru potrebno pridobiti na svojo stran, saj imajo zelo pomembno vlogo. Brez odobravanja širše mednarodne skupnosti ter s tem povezane legitimnosti so namreč tovrstne operacije sicer začasno lahko učinkovite, vendar pa so dolgoročno obsojene na neuspeh (Svete in drugi 2010, 253).

Dogodki v procesu osamosvajanja Slovenije in med desetdnevno vojno se nikakor niso odvijali neodvisno in mimo zunanjega vpliva. To lahko pripišemo predvsem dejstvu, da so se mednarodni dejavniki zaradi vrste razlogov dejavno angažirali pri razpletanju jugoslovanskega klobčiča. Vpliv mednarodnih dejavnikov se je kazal predvsem v naslednjih oblikah:

- Nekateri zunanji dejavniki so s svojo podporo centralističnim silam v Jugoslaviji v začetnih fazah osamosvajanja Slovenije oziroma v obdobju pred desetdnevno vojno v Sloveniji posredno opogumili JLA in zvezno vlado k oboroženi agresiji zoper slovensko samostojnost.
- Odločno zavračanje uporabe oborožene sile za razreševanje notranjih sporov in pritisk mednarodnih dejavnikov na zvezne institucije SFRJ med desetdnevno vojno sta pomembno prispevala k hitri razrešitvi konflikta in umiritvi razmer ter sta preprečila stopnjevanje spopada, s katerim je grozil jugoslovanski vojaški vrh. Prav tako sta posredno prispevala tudi k umiku JLA iz ozemlja Slovenije.
- Na osamosvajanje Slovenije sta izredno ugodno vplivala odločno zagovarjanje pravice narodov do samoodločbe in močna podpora Sloveniji v njenih prizadevanjih za pridobitev samostojnosti nekaterih mednarodnih subjektov (predvsem Vatikana, Nemčije in Avstrije). Za Slovenijo je to predstavljalo močno moralno oporo in je pomembno vplivalo na spreminjanje stališč drugih mednarodnih dejavnikov do samostojnosti Slovenije, kar je v končni fazi tudi pripeljalo do mednarodnega priznanja Slovenije.
- Mednarodni dejavniki so igrali ključno vlogo pri prenosu konflikta z vojaškega na diplomatsko področje, saj so spodbujali ustavitev oboroženih spopadov, vzpostavitev premirja ter doseganje različnih dogovorov in sporazumov. Mednarodni subjekti so bili nato tudi osrednji dejavnik, ki je nadzoroval izvajanje sprejetih dogovorov in sporazumov ter tako preprečeval morebitno obnovitev sovražnosti (Tričkovič 1998, 206).

Poudariti je potrebno, da so imeli pomemben vpliv na osamosvajanje in desetdnevno vojno v Sloveniji tudi procesi in okoliščine, ki so potekali v mednarodnem okolju. Tukaj mislimo predvsem na ideološko in politično kapitulacijo Vzhoda na pariškem sestanku Konference za varnost in sodelovanje v Evropi (KVSE), razpad Sovjetske zveze (SZ) in Varšavskega sporazuma, razpad socialističnih sistemov v Vzhodni Evropi ter popuščanje napetosti med nekdanjimi nasprotniki, predvsem obema jedrskima velesilama (Tričkovič 1998, 206).

Slovenija je 25. junija 1991 dejansko razglasila in formalno uvedla državno samostojnost Republike Slovenije, čeprav je računala na mednarodno zadržanost, ki je bila posledica diplomatske protiofenzive zveznih organov in centralističnih prizadevanj predsednika Zveznega izvršnega sveta (ZIS) Anteja Markovića. Temu je namreč ameriški državni sekretar za zunanje zadeve James Baker že 21. junija 1991 med obiskom v Beogradu izrazil vso podporo (Prunk in Ivanič 1996, 163). Tujina oziroma mednarodna skupnost je bila slovenskim prizadevanjem po samostojnosti vseskozi (razen redkih izjem) izrazito nenaklonjena. V poudarjanju jugoslovanske integritete in nasprotovanju odcepitve severnih republik so prednjačile predvsem Združene države Amerike (ZDA). Sloveniji so ameriški strokovnjaki ponujali tudi finančno pomoč, samo da bi ostala v Jugoslaviji. Tako naj bi bilo v igri 2 milijardi dolarjev pomoči, ki bi jo Slovenija dobila v zameno za obstanek v skupni državi (Pesek 2006, 124). Razpad Jugoslavije so številni svetovni politiki šteli za svetovno katastrofo in so ponavljali, da enostranskih korakov posameznih delov države ne bodo priznavali. Zato je bila poglobljena naloga slovenske zunanje politike predstaviti pravo vsebino in namen slovenskega delovanja in dati slovenskim korakom mednarodni objektivni kontekst. V tistem ključnem času je bilo potrebno skrbeti za dobre stike s sosednjimi državami in z drugimi državami, ki so doživljale podobno usodo, prav tako pa je bilo potrebno skrbeti za stike s tistimi, ki so imeli odločilno vlogo na svetovnem političnem prizorišču (nemški zunanji minister Hans Dietrich Genscher, avstrijski zunanji minister Alois Mock in italijanski zunanji minister Gianni de Michelis) (Rupel 2002, 159–160).

Ameriški veleposlanik v Jugoslaviji Warren Zimmerman je 14. junija 1991 med obiskom v Sloveniji poudaril, da bodo ZDA podprle tisto ureditev države, ki bo dosežena z dogovori (Urbanc 2006, 54). Ameriški državni sekretar James Baker je nato 21. junija na obisku pri predsedniku ZIS Antiju Markoviću izjavil, da so ZDA nenaklonjene enostranskim ukrepom Republike Slovenije ter poudaril, da mednarodnega priznanja Slovenije ne bo ne z njihove, ne z evropske strani. Članice Evropske skupnosti (ES) pa so 23. in 24. junija sklenile, da ne bodo

priznale neodvisnosti Slovenije in Hrvaške v primeru enostranske odcepitve od Jugoslavije. Zahod je torej do Slovenije ostajal neusmiljen. Tudi ameriški kongres je sporočil, da bo še naprej podpiral enotno Jugoslavijo, podobno je v imenu ES govoril tudi italijanski zunanji minister Giaanni de Michelis (Pesek 2006, 125; Urbanc 2006, 60). Skozi celoten junij je potekala intenzivna diplomatska dejavnost. Slovenski politični vrh se je pogovarjal o načrtovani slovenski osamosvojitvi z najvišjimi političnimi predstavniki sosednjih držav in papežem. Slovenija je postala 25. junija 1991 samostojna država, že naslednji dan pa je predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan poslal pismo šefom zahodnih držav in generalnemu sekretarju Organizacije združenih narodov (OZN) s prošnjo za mednarodno priznanje (Urbanc 2006, 60). Istega dne, torej 26. junija 1991, se z napadom enot JLA vojna za Slovenijo dejansko tudi začne. Ta datum predstavlja formalni začetek napada na Republiko Slovenijo. Že naslednji dan je ljubljanski nadškof Alojzij Šuštar obvestil papeža Janeza Pavla II., vse predsednike škofovskih konferenc in nekdanjega predsednika Švice o vojaških spopadih v Sloveniji in prosil za posredovanje za mirno rešitev (Urbanc 2006, 65–66). Posebna stran slovenske osamosvojitvene vojne je bilo učinkovito obveščanje medijev, kar je bilo zelo pomembno za mobilizacijo mednarodne javnosti in za to, da je že 28. junija v konflikt diplomatsko posegla ES. Slovensko vodstvo je takoj po izbruhu spopadov do skrajnosti okrepilo svojo diplomatsko dejavnost in ob močni medijski podpori na svojo stran začelo pridobivati mednarodno javnost. V Zagrebu je bil 29. junija sestanek slovenskega vodstva z misijo ES (Prunk in Ivanič 1996, 165–168). Trojka ES, luksemburški zunanji minister Jacques Poos, italijanski zunanji minister Gianni de Michelis in Hans van den Broek ter slovenska predstavnika Milan Kučan in Dimitrij Rupel so se pogovarjali o premirju in trimesečnem moratoriju na izvajanje neodvisnosti Slovenije (Urbanc 2006, 72). Dan zatem je bil v Ljubljani Ante Marković in nov sestanek z evropsko misijo (Prunk in Ivanič 1996, 168). Istega dne je papež Janez Pavel II poslal telegrame Milanu Kučanu, Franju Tuđmanu in Anteju Markoviću, v katerem je predlagal takojšnjo prekinitev spopadov (Urbanc 2006, 72). Zunanji minister Dimitrij Rupel je redno obveščal svoje kolege v pomembnejših evropskih državah in vodje mednarodnih organizacij. Skupaj z Milanom Kučanom se je 2. julija sestal z nemškimi zunanjimi ministrom v Beljaku, na pogovoru v Ljubljani pa sta bila isti dan dva člana predsedstva SFRJ. Med tem je misija ES obe strani v konfliktu prepričala v prekinitev oboroženih akcij (4. julij 1991) (Prunk in Ivanič 1996, 168). Na sestanku visokih uradnikov Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), ki je potekal 3. in 4. julija v Pragi, so predlagali opazovalno misijo in ustanovitev mednarodne konference o Jugoslaviji. 7. julija

1991 so sledili pogovori med predstavniki Slovenije, Hrvaške, Srbije, zveznih oblasti in trojko ES na Brionih (Urbanc 2006, 80).

Na Brionih je 7. julija tako potekal sestanek sprtih strani in evropske misije, na katerem so sprejeli skupno deklaracijo, ki je določala, da ostane nadzor na mejah v rokah slovenske milice, carine pa prihodek federacije, da se na mejah obnovijo razmere pred 25. junijem, da slovenske sile deblokirajo vse vojašnice, enote JLA pa se vrnejo vanje, vrne se jim zaplenjena oprema, TO se demobilizira, vsi ujetniki morajo biti izpuščeni v enem dnevu, za slovenske osamosvojitvene ukrepe pa se razglasi trimesečni moratorij (Prunk in Ivanič 1996, 168–169). Po sprejetju in podpisu Brionskega sporazuma se je tudi uradno končala vojna v Sloveniji. Vojne razmere so se sicer končale, vendar se je diplomatska ofenziva šele začejala. (Kopač in drugi 2004, 36). Do izteka moratorija je Slovenija torej nadaljevala predvsem z diplomatsko dejavnostjo (Prunk in Ivanič 1996, 170). 13. julija je bil tako dosežen dogovor med predstavniki ES, zveznih oblasti, Republike Hrvaške in Republike Slovenije glede opazovalne misije v SFRJ. Kmalu za tem v Slovenijo prispe prva skupina opazovalcev ES. ES se je zavzemala za mirno reševanje sporov v Jugoslaviji, republikam, ki so zavračale podpis premirja pa je zagrozila z gospodarskimi ukrepi (Urbanc 2006, 80). Na začetku septembra je bil podpisan sporazum o začetku mirovne konference o Jugoslaviji v Haagu (Urbanc 2006, 104). Predsedstvo Republike Slovenije je 1. oktobra izjavilo, da bo Slovenija po izteku moratorija uveljavila polno suverenost in kot neodvisna država sodelovala na konferenci o Jugoslaviji v Haagu. Na drugi strani pa je vrh SFRJ vztrajal pri podaljšanju moratorija. V začetku oktobra je francoski predsednik Mitterand Milanu Kučanu v Parizu zagotovil, da Slovenija ima pravico do neodvisnosti, veleposlanik ZDA v Beogradu pa je Slovenijo pozval, naj se po izteku moratorija odpove enostranskim ukrepom (Prunk in Ivanič 1996, 170). Na mirovni konferenci o Jugoslaviji so predstavniki ES dopustili možnost priznanja republik, ki to želijo (Urbanc 2006, 104).

Ko je 7. oktobra ob polnoči potekel trimesečni moratorij za izvajanje nadaljnjih osamosvojitvenih procesov v Sloveniji, je bilo doma izbojevane rezultate potrebno udejanjiti tudi na mednarodnem prizorišču. Doseči je bilo potrebno mednarodno priznanje Republike Slovenije. Mednarodna skupnost se je po razglasitvi in obrambi samostojnosti Slovenije tako znašla v zelo neprijetnem položaju. Priznanje Republike Slovenije bi namreč dejansko pomenilo privolitev v razpad SFRJ, s čimer pa se mednarodna skupnost, ki je še vedno vztrajala, da se SFRJ preoblikuje, ni strinjala. Največji pritisk na mednarodno skupnost, zlasti

na ES so izvajale ZDA (Kopač in drugi 2004, 36). ZDA so veljale za eno bolj odločnih nasprotnic slovenske osamosvojitve in veliko zagovornico skupne Jugoslavije (Pesek 2007, 516). Prav tako so se nekatere evropske unitarne države same srečevale s podobnimi zahtevami nekaterih regij ter so predvidevale, da bi priznanje Republike Slovenije predstavljalo zeleno luč za tovrstne ozemeljske zahteve in vodilo v partikularizacijo evropske celine (Kopač in drugi 2004, 36).

Zaradi omenjenih zadržkov se je Evropski parlament sredi oktobra odločil, da novonastalih držav Republike Slovenije in Republike Hrvaške ne bo priznal, je pa ocenil, da je prišlo do nepovratnih sprememb in da dotedanja SFRJ ne obstaja več (Kopač in drugi 2004, 36). Do 25. septembra 1991 so Republiko Slovenijo mednarodno priznale Hrvaška, Litva, Gruzija, Latvija in Estonija. Pred sprejetjem brionske deklaracije so bile Sloveniji zelo naklonjene tudi Avstrija, Italija in Nemčija, ki pa so se nato držale skupnega evropskega stališča. Sredi oktobra je italijanski zunanji minister zagotovil nespremenljivost meje s Slovenijo (Prunk in Ivanič 1996, 170–171). Jasne izjave, da podpirajo samostojnost Slovenije in da bodo storili vse, da bi olajšali osamosvojitve slovenske države je poleg Avstrije dala tudi Madžarska. Ena bolj opaznih zgodb pri spreminjanju odnosa do samostojne Slovenije se je pokazala prav pri Avstrijcih, ki so se sklicevali na mednarodne okoliščine (Pesek 2007, 510). Nemški kancler Helmut Kohl, avstrijski zunanji minister Alois Mock in komisar ES za zunanje zadeve Hans van den Broek so bili med tujimi politikami tisti ljudje, ki so najmočneje prispevali k slovenskemu priznanju (Peterle 2002, 134). Kot prva zahodna država je Republiko Slovenijo nato 19. decembra priznala Islandija (Urbanc 2006, 108). Nemški zunanji minister je 26. novembra napovedal, da bo Nemčija na decembrskem vrhunskem sestanku ES načela priznanje obeh držav (Prunk in Ivanič 1996, 171). Skupni sklep pogovorov je bil sprejem stališča, da so članice ES obe državi, Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško priznale do 15. januarja 1992. Nemčija je kot prva izmed njih Slovenijo kot neodvisno državo priznala že 23. decembra 1991 (Kopač in drugi 2004, 37). Islandija, Nemčija in Švedska so bile edine zahodne države, ki so priznale neodvisnost in suverenost Slovenije še pred letom 1992 (Rupel 2001, 296–297). Njihova priznanja so bila zelo pomembna, saj so imela veliko mednarodno težo. Kot smo omenili, je Slovenija priznanja Hrvaške in nekaterih držav, nastalih na področju nekdanje SZ pridobila že prej, vendar so imela ta sicer pomembna priznanja v takratnih mednarodnih okoliščinah nekoliko manjšo mednarodno težo (Rupel 2002, 159). ZDA so Slovenijo priznale kot 56. država, kar je odločilno vplivalo tudi na sprejem Slovenije v OZN 22. maja 1992. V zaostrovanju krize se je torej pokazalo, da so ZDA znale prisluhniti tudi

drugačnim, jasno predstavljenim in podkrepljenim konceptom reševanja jugoslovanske krize (Lovšin 2002, 297). Mednarodno priznanje je tako dokončno sklenilo postopek osamosvajanja Slovenije (Kopač in drugi 2004, 37).

Odhod JLA iz Slovenije pa bi lahko označili kot točko, na kateri se je osamosvajanje Slovenije uspešno končalo (Tričkovič 1998, 206). Malo po polnoči 26. oktobra 1991 so slovenska tla zapustili zadnji vojaki JLA (Urbanc 2006, 106). Odločitev predsedstva SFRJ o odhodu JLA iz Slovenije je nedvomno pomembno vplivala na spremembe v stališčih zahodnih držav do neodvisnosti Slovenije. Vendar je bil veliko pomembnejši vpliv, ki je deloval v nasprotni smeri. To pomeni, da so stališča zahodnih držav pomembno vplivala na odločitev zveznega predsedstva o odhodu JLA iz Slovenije. Čeprav so članice ES na začetku jugoslovanske krize sprejele stališče, da je potrebno SFRJ ohraniti, pa je njihovo zavzemanje za spoštovanje temeljnih civilizacijskih norm veliko prispevalo v boju Slovenije za samostojnost. Poudarjanje, da je spore potrebno reševati s pogajanjem, še posebej pa njihovo brezpogojno zavračanje uporabe sile za razreševanje notranjepolitičnih konfliktov, so prispevali velik delež k relativno hitremu koncu vojne v Sloveniji. Še posebej pa so preprečili stopnjevanje spopadov, s katerim je grozil jugoslovanski vojaški vrh. ES je bila morda v imenu ohranitve jugoslovanske federacije v začetku še pripravljena podpirati tedanjega predsednika zvezne vlade Anteja Markovića in zvezne institucije. Na noben način pa, kot se je kasneje izkazalo med vojno, ni bila pripravljena tolerirati uporabe vojaške sile za razreševanje notranjepolitičnih sporov in stopnjevanje spopadov, ki je grozilo v prvih dneh vojne in brez katerega JLA v Sloveniji ne bi mogla doseči svojih ciljev. Če torej JLA in drugi zvezni organi niso hoteli priti v oster konflikt z mednarodno skupnostjo, so v Sloveniji morali iskati drugačne možnosti za dosego svojih ciljev in ne zgolj vojaške sile. To dejstvo pa je kasneje poleg nekaterih drugih dejavnikov nedvomno pomembno vplivalo na odločitev predsedstva SFRJ o umiku JLA iz Slovenije (Tričkovič 1998, 206–207).

Analiza pomembnih mednarodnih subjektov in dogodkov na mednarodnem prizorišču, ki so bili povezani s procesom osamosvajanja Slovenije je pokazala, da je bil vpliv mednarodnih dejavnikov na osamosvajanje Slovenije zelo velik. Analiza vpliva mednarodnih dejavnikov pa nam tudi kaže, da so vse v konflikt vpletene strani svoje politično, vojaško in diplomatsko delovanje v veliki meri prilagajale aktualnim stališčem pomembnih mednarodnih dejavnikov in stanju v tedanjem mednarodnem sistemu. Prav tako so bile številne poteze vseh v konflikt vpletenih strani močno pod vplivom mednarodnih dejavnikov in bi te brez njihovega vpliva in

intervencij po vsej verjetnosti delovale drugače. Mednarodni dejavniki so prav tako dali pobudo za celo vrsto ključnih dogodkov in procesov, ki se brez njihovega posredovanja najverjetneje ne bi odvijali oziroma bi bili zasnovani precej drugače (npr. zagrebška sestanka, brionski sestanek, razne komisije, oblikovane za obvladovanje krize v Jugoslaviji). O pomenu in vplivu mednarodnih dejavnikov priča prav tako izjemno intenzivna diplomatska dejavnost vseh vpletenih strani med desetdnevno vojno (Tričkovič 1998, 205–206).

V sodobnem svetu je dolgoročno in strateško uspešen le tisti asimetrični akter, ki si zagotovi mednarodno podporo in legitimiteto, kar pa je Sloveniji nedvomno uspelo (Svete in drugi 2010, 276).

5 EKONOMSKI FAKTOR

Vojskovanje na gospodarskem področju izhaja iz razmerja med gospodarsko močjo določene države in njeno nacionalno varnostjo (Malešič 1998, 212). V tem poglavju si bomo natančneje pogledali, kako so med osamosvajanjem Slovenije delovali ofenzivni in defenzivni ukrepi ekonomskega vojskovanja.

Slovenija je bila le ena od šestih (osmih) sestavnih delov SFRJ, sicer je bila gospodarsko najbolj razvita, saj je njena gospodarska moč dvakrat presegla demografsko, a vseeno premajhna, da bi mogla narekovati splošno smer gospodarskega ali političnega razvoja države (Guštin 2002, 191). Slovenska glavna nasprotnika v tistih časih sta bila Srbija in JLA, ki sta glede na njeno razvitost (slovenski delež v bruto domačem proizvodu SFRJ je znašal 25 odstotkov, v izvozu pa 33 odstotkov) v Sloveniji videla tudi ključnega financerja obrambnih stroškov. Prenehanje odvajanja davkov in carin Slovenije v zvezni proračun je zato posredno ogrožalo tudi JLA (Kacin 2011a, 20).

Gospodarsko obrambo oziroma bojevanje med osamosvajanjem Slovenije lahko delimo na dva osnovna dela, tako kar zadeva same ukrepe, kot časovni vidik, v katerem so bili le-ti sprejeti. Prvi se nanaša na defenzivne ukrepe gospodarske obrambe pred samo osamosvojitvijo, kot odgovor na ofenzivne ukrepe gospodarskega bojevanja s strani Srbije. Drugi del pa se nanaša na ukrepe gospodarskega bojevanja v sami osamosvojitveni vojni (Kopač in drugi 2004, 52).

5.1 Defenzivni ekonomski ukrepi Slovenije pred osamosvojitvijo kot odgovor na ofenzivne ekonomske ukrepe Srbije

Na tem mestu si bomo pogledali ofenzivne ekonomske ukrepe Srbije proti Sloveniji in odziv Slovenije na njih. V letih neposredno pred vojno v Sloveniji je potrebno omeniti srbski bojkot slovenskih izdelkov in storitev in gospodarsko blokado, uvajanje taks za slovensko blago in vdor v denarni sistem takratne zvezne države. V čas neposredno pred vojno, kot tudi v čas vojne in neposredno po njej pa lahko uvrstimo še zaplembo slovenskega premoženja v Srbiji in Črni gori (tovarn, trgovin, lokalov, skladišč, prevoznih sredstev in blaga na njih) ter odkup dolgov nekdanje države, za katere pri upnikih velja solidarnostna klavzula, na sekundarnem trgu po nizki ceni in z možnostjo kasnejše izterjave dolgov od drugih nekdanjih jugoslovanskih republik po normalni ceni (Malešič 1998, 209).

Za začetek si pogledajmo bojkot slovenskih izdelkov in storitev in gospodarsko blokado Slovenije. Do bojkota in gospodarske blokade Slovenije s strani Srbije je prišlo zaradi neuresničenega mitinga resnice, ki naj bi bil 1. decembra 1989 v Ljubljani. Po slabih dveh mesecih blokade je bila Slovenija oškodovana že za 1,5 odstotka družbenega proizvoda, ker pa so bile posledice blokade večplastne, je bilo pričakovati petodstotno zmanjšanje družbenega proizvoda. Srbija je izvajala blokado tam, kjer je utrpela najmanj škode in ker blokada ni pojenjala, je bilo treba razmišljati o protiukrepih. Ob koncu tretjega meseca blokade je slovenska vlada tako sprejela naslednje ukrepe:

- nepopravna dela revalorizirane obveznosti do sklada federacije za manj razvite, ki naj bi ga dobilo Kosovo;
- neplačevanje akontacij tekočih obveznosti (1989), ki bi jih naj iz istega sklada dobilo Kosovo;
- zmanjšanje kotizacije Slovenije za proračun federacije za 15 odstotkov, kolikor je proračun namenjal gospodarskim posegom v Srbiji;
- prenehanje plačevanja deleža za solidarnostno pokrivanje škode, ki jo je v Vojvodini leta 1987 povzročilo neurje s točo;
- nepodpis dogovora o solidarnosti za odpravo posledic poplav v Srbiji leta 1988;
- priporočilo podjetjem, ki so bila oškodovana, naj na sodiščih vložijo tožbe za povrnitev škode;
- nalog Službi družbenega knjigovodstva, naj ne upošteva morebitne blokade republiškega proračuna s strani zveznih organov (Malešič 1998, 209–210).

Slabo leto po uvedbi blokade proti Sloveniji je Srbija oktobra 1990 začela razmišljati o novih gospodarskih ukrepih, ki jih je nato tudi sprejela. Srbija je tako uvedla posebne takse za srbska podjetja, ki so kupovala slovenske izdelke. Ti ukrepi so v Sloveniji spodbudili uvajanje potez gospodarske samostojnosti, hkrati pa slovensko in mednarodno javnost prepričevali v srbsko demontažo skupne države (Malešič 1998, 210).

Decembra 1990 je sledil še nepooblaščen vdor Srbije v monetarni sistem zvezne države, s čimer si je Srbija prisvojila 1,403 milijarde dolarjev (po tedanjem tečaju). Slovenska vlada se je na finančni vdor odzvala tako, da je osamosvojila davčni sistem in prevzela zvezne carinske pristojnosti. Ob tem je dopustila obstoj carinske unije ter vplačevanje kotizacije v zvezni proračun, ki bi zadostovalo za minimalno delovanje zvezne uprave in JLA. Zelo resno je tudi pripravljala denarno osamosvojitvev (na tem mestu je potrebno poudariti, da je bil finančni vdor opravljen neposredno po plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije). Slovenija je skupaj s Hrvaško prav tako sklenila, da po 28. decembru 1990 ne bo več priznavala novih dolgov, ki bi jih najela federacija in zahtevala razmejitev finančnih sredstev, kot tudi notranjih in zunanjih dolgov. Poudariti je potrebno, da je finančni škandal negativno odmeval tudi v tujini (Malešič 1998, 210–211).

Marca 1991 pa se je začela zaplemba slovenskega premoženja v Srbiji, ki se je nadaljevala med vojno v Sloveniji in tudi po njej. Zaplemba je potekala pod pretvezo lastninjenja podjetij. Poleg Srbije, so se zaplembe slovenskega premoženja odvijale tudi v drugih republikah, predvsem v Črni gori, pa tudi v Bosni in Hercegovini in na Hrvaškem. Vojskovanje med gospodarstvom Slovenije in Srbije je v tem času prešlo v sklepno fazo (Malešič 1998, 211).

5.2 Defenzivni ekonomski ukrepi Slovenije v vojni

Na področju gospodarskega bojevanja so bili vključeni pristojni republiški upravni organi gospodarstva, ki so: republiški sekretariati za energetiko, industrijo in gradbeništvo, za tržišče in splošne gospodarske zadeve, za promet in zveze ter republiški sekretariat za mednarodno sodelovanje. Našteti republiški upravni organi so načrtovali delovanje posameznih strateških sistemov, za katere so bili pristojni, v primeru izrednih razmer. Prvo je bilo zagotavljanje materialne in zdravstvene oskrbe enotam TO in milice. Drugo pa je bilo zagotavljanje delovanja gospodarstva in preskrba prebivalstva (Kopač in drugi 2004, 52).

Gospodarska obramba, predvsem nekateri njeni elementi in sistemi, pa se je na tej točki prepletala z ukrepi, ki sicer sodijo bolj v druge nevojaške oblike obrambe ali celo v državljansko obrambo. Izdelan je bil načrt oviranja in blokad, imenovan Načrt nenasilnega oviranja. Za ta načrt so bili na nižjih ravneh pristojni upravni organi za ljudsko obrambo v sodelovanju tako s posameznimi gospodarskimi subjekti (elektro, železnice, transportna podjetja itd.) kot tudi enotami in štabi TO in milice predvsem pri pripravi načrtov oviranja premikov kolon JLA. Med vojno so bile tako vzpostavljene zelo učinkovite barikade, ne toliko z vojaškega vidika, kot z vidika psihološkega bojevanja. Tako se je krepila zavest in volja do odpora, poleg tega pa se je svetovni javnosti jasno pokazalo, kdo je v tej vojni agresor. Na drugi strani pa se je volja za bojevanje bistveno zmanjšala, saj se zlasti mladi vojaški obvezniki na služenju vojaškega roka v JLA niso bili pripravljene bojevati proti civilistom in civilnim ciljem, kar so civilni tovornjaki in druga tehnika v blokadah, kljub vojaški uporabi, nedvomno simbolizirali. Cilj oviranja in blokad pa ni bil samo preprečitev manevra enot JLA, temveč je predvsem na lokalni ravni predvidel prekinitev oskrbe enotam JLA z osnovnimi življenjskimi potrebščinami (Kopač in drugi 2004, 53). Prvi ukrep gospodarske obrambe v vojni za Slovenijo, ki je imel tudi psihične posledice, je torej bil izklop električne energije in telefonskih zvez vsem vojaškim objektom JLA v Sloveniji, iz česar pa so bile izvzete vojaške zdravstvene ustanove (Malešič 1998, 211). Poleg načrta nenasilnega oviranja pa je obstajal tudi načrt vojaškega oviranja, ki je bil sestavni del načrta vključevanja enot TO. Šele po koncu vojne pa je bil izdelan tudi integriran načrt oviranja (Kopač in drugi 2004, 53).

Poleg že naštetih ukrepov so se ukrepi defenzivne gospodarske obrambe nanašali tudi na namensko (vojaško) industrijo in prekinitev njenega sodelovanja z JLA ter poskus vzpostavitve namenske industrije za enote in potrebe TO. Ti ukrepi so se začeli intenzivneje pripravljati po pekrskih dogodkih 23. maja 1991. Takrat je namreč JLA odkrito nastopila proti enotam TO in njeni novonastali funkciji usposabljanja vojaških obveznikov. V tem času so bili kot del povračilnih ukrepov zaradi nastopa enot JLA in ugrabitve poveljnika TO Vzhodno-štajerske pokrajine Miloševiča poleg samih blokad vojašnic izvedeni tudi posegi v namensko industrijo, ki jo je za potrebe JLA izvajala Tovarna avtomobilov Maribor (TAM), kjer so proizvajali bojna oklepna vozila. Pripadniki TO in milice so nekatera, skoraj že izdelana vozila, odpeljali na skrivne lokacije (Kopač in drugi 2004, 53). V kontekstu gospodarske obrambe lahko poleg zasega oklepnih transporterjev iz mariborske tovarne TAM, ki so bili namenjeni JLA, obravnavamo tudi prevzem nadzora nad letenjem v

slovenskem zračnem prostoru, ki ga je izvedlo Ministrstvo za promet in zveze, tako da je s posebno izjavo pridobilo na svojo stran zaposlene pri nadziranju letenja. Značilen je bil tudi ukrep omejitve dostopa častnikom JLA v industrijske objekte namenske proizvodnje (Malešič 1998, 211–212).

To so bili najpomembnejši ekonomski ukrepi v vojni na državni ravni. Ekonomska mobilizacija kot prehod družbe in njenega gospodarstva iz mirnodobnih razmer v vojne razmere pa zaradi kratkotrajnosti spopada ni prišla do izraza, čeprav so na lokalni ravni v podjetjih sprejemali določene ukrepe ekonomske obrambe (Malešič 1998, 212). Slovensko gospodarstvo kljub velikim težavam, s katerimi se je otepalo že pred vojno, v desetdnevni vojni ni doživelo kolapsa, vendar je utrpelo ogromno materialno škodo. Po ocenah posebne komisije za ugotovitev vojne škode je skupna vojna škoda znašala 2,714 milijarde dolarjev (Prinčič 2002, 51).

Kar zadeva cilje in učinke srbskih gospodarskih sankcij in slovenske protiukrepe je potrebno zaključiti, da smo bili, kar zadeva Slovenijo, kratkoročno priča negativnim ekonomskim učinkom. Enako velja tudi za Srbijo in zvezno državo. Politični cilji, zaradi katerih so bili ofenzivni ekonomski ukrepi Srbije uvedeni, pa niso bili uresničeni. Rečemo lahko, da se je zgodilo ravno nasprotno, saj je imela srbska (gospodarska) blokada za Slovenijo dolgoročno tudi pozitivne posledice. Med njimi so bili pospešitev razmišljanja slovenskih oblasti o gospodarski samostojnosti republike in preusmeritev gospodarstva na zahtevnejše zahodne trge. Na tem mestu je potrebno poudariti, da učinkovitost ofenzivnih ekonomskih ukrepov relativizirajo defenzivni ekonomski ukrepi, ki jih uveljavi država žrtev, v našem primeru Slovenija. Ti ukrepi omogočajo racionalno porabo materialnih dobrin v daljšem časovnem obdobju in organiziranje kmetijske in industrijske proizvodnje v kriznih razmerah ter s tem redno preskrbo prebivalstva in obrambnih subjektov. Defenzivni ekonomski ukrepi prav tako zmanjšujejo negativne ekonomsko-socialne posledice vojne in povečujejo možnosti za preživetje družbe v kriznih razmerah (Malešič 1998, 212–213).

6 INFORMACIJSKO KOMUNIKACIJSKI FAKTOR

Vojskovanje proti asimetričnim izzivom mora biti podprto z informacijskimi in psihološkimi operacijami (Svete in drugi 2010, 253). Slovenija se je v osamosvojitveni vojni in pripravah na njo odločila za koncept, v katerem so bile posamezne oblike obrambnih delovanj v

bistveno bolj enakovrednem položaju. Pri tem je veljalo pravilo, da se bo uporabila taka oblika obrambnih delovanj, ki bo najbolj izkoristila slovenske prednosti in slabosti nasprotnika, kar smo tudi videli v predhodnih poglavjih in bomo še videli v tem in tudi v naslednjih poglavjih. Ta obrambna delovanja so vsebovala tudi ukrepe za dosego informacijske premoči. Ti ukrepi obsegajo tako psihološko bojevanje in protipropagando kot na obveščevalni dejavnosti temelječe bojevanje (Kopač in drugi 2004, 62).

Boj za interpretacijo je pri vsakem dogodku izredno pomemben in je ključno vprašanje, na katerega je treba dati odgovore prej, predno se začnejo sporočati v javnost. Tega so se zavedali tudi v Sloveniji. Od vsega začetka so se zavedali pomena bitke za interpretacijo in so osamosvojitve znali utemeljevati in to tudi prepričljivo ponujati domači in svetovni javnosti (Kacin 2002, 275).

Po izbruhu sovražnosti se je zlasti pri nastopih jugoslovanskih generalov takoj pokazal velik starostni, generacijski in ideološki prepad, tako pri zunanjem videzu kot tudi pri načinu vedenja in dojemanja sveta, vloge Slovenije v njem in ciljev, ki jih je uresničevala in branila. Ljudje so lahko prepoznali tudi velik razkorak v družbenem razvoju. Jugoslovanski generali so delovali kot glasovi, duhovi in strahovi iz neke preteklosti, zaradi njihove socialistične frazeologije in arhaične ideologije pa so delovali in bili videti še veliko starejši in za tiste čase že močno ostareli in zastareli. Žal pa so bili resnični, grozeči in odločni, da preprečijo uresničitev volje, izražene na plebiscitu pol leta pred tem (Kacin 2011b, 3). Številni zapisi, zlasti v srbskem tisku, so bili neobjektivni, lažnivi in zavajajoči, pogosto tudi napadalni in žaljivi, s čimer so ustvarjali vzdušje sovražnosti in tako onemogočali racionalno razpravo o prihodnosti takratne države. Vsaka namera ali odločitev, ki jo je sprejela Slovenija in s katero je skušala utrjevati samostojnost in državnost je bila pospremljena z grožnjami vojaškega posredovanja. Na Sekretariatu za informiranje so se zato zavedali, da je uspeh kakršnih koli demokratičnih in osamosvojitvenih procesov mogoč le, če bomo znali slovensko zgodbo prodati tujini (Vidrih 2011a, 8). Nerealna in popačena podoba slovenskega osamosvojitvenega dogajanja, ki je bila z beograjskega zornega kota širjena v svetovne medije in njihovo javnost, je bila zelo resna grožnja nadaljevanju procesov demokratizacije. Zato je obstajala potreba, da se javnosti čim bolj avtentično približajo dejanski dogodki, ideje, sporočila in vsi pomeni slovenskih nosilcev demokratizacije (Zagorac 2011, 7).

Osrednji nosilec vloge obveščanja javnosti na ravni države je bil Sekretariat za informiranje (Kopač in drugi 2004, 98). Ta resor, ki je imel tri ključne naloge, je vodil Jelko Kacin. Prva naloga je bila ustanovitev Slovenske tiskovne agencije (STA) (Kacin 2002, 276). Lastna tiskovna agencija je bila nujna. Čeprav je bilo vodstvo slovenske podružnice Tanjuga naklonjeno osamosvojitvi, bi bilo povsem nerealno in tudi politično neodgovorno pričakovati, da bi centrala Tanjuga v Beogradu njihova sporočila posredovala naprej. S Tanjugom ne bi dosegli ne drugih republik ne tujine, kar bi imelo katastrofalne posledice za osamosvojitveni projekt (Kacin 2011b, 2). Ker je bilo za STA na voljo relativno malo časa, so se deloma učili tudi pri hrvaški strani, vendar so kmalu ugotovili, da je stvar nekompatibilna, saj je bila tam medijska struktura v popolnem sozvočju s Hrvaško demokratsko stranko (Hrvatska demokratska zajednica – HDZ). Naslednje je bilo organiziranje tiskovnega središča, tako da bi servisirali dogajanje, ki se ga je pričakovalo. Glede na to, da je bila izdelana dovolj realna ocena možnih scenarijev, je bilo jasno, da je poleg tiskovnega središča potrebnih tudi več možnih lokacij za takšno delovanje. Poskrbeti je bilo potrebno še za tako vzdrževanje tiskovnega središča, da bi dopisniki iz tujine lahko ostali v Ljubljani in spremljali vse, kar bi sicer videli na terenu. S tem so se želeli izogniti temu, da pri svoji pretirani vnemi ne bi opravljali izvidniškega potrjevanja aktivnosti JLA. Tako niso želeli, da bi JLA pogledala tujo medijsko hišo in imela točno poročilo o tem, kaj se z njo dogaja na bojiščih. Zato so načrtovali tiskovno središče in imeli vsaj tri tiskovne konference na dan, da ne bi ključni dopisniki iz tujine begali po Sloveniji in poročali o tistem, kar je bila njihova naloga (Kacin 2002, 276–277). Informacijska politika v Sloveniji je bila vzorna. Vsak dan sta bili vsaj dve novinarski konferenci z najvišjim vodstvom, prav tako pa so bile novinarjem na voljo tudi vse pomembne tiskovne agencije. Tudi tista z nasprotne strani Tanjug, čeprav jo je morala Slovenija plačevati (Vihervuori 2011, 4). Od začetka vojne se je akreditiralo več kot 1400 predstavnikov medijev, od tega več kot 900 tujih in 250 iz republik nekdanje Jugoslavije (Vidrih 2011b, 10). Tretja zadeva, ki je bila ključna pa je bilo vprašanje elektronskih medijev. To so mediji, s katerimi lahko komuniciraš z javnostjo v realnem času in tu se je največ in pravočasno dogajalo. Že pred plebiscitom so poskrbeli za to, da so elektronski mediji odločilno vplivali in pomagali ljudem pri razmisleku in odločitvi. Tak primer je bil tudi posnetek, ki so ga odstopili Radioteleviziji (RTV) Slovenije, napravili pa so ga sami in je govoril o preizkušanju novega orožja, ki ga je dobila TO. Ne samo, da je Slovenija orožje imela, to orožje so tudi preizkusili in preizkus posneli s kamerami. S tem so dokazali, da Slovenija ima protioklepno orožje, da ga uporablja in da to orožje prebije oklep tanka. Ta posnetek so pokazali pred plebiscitom in takoj se je zgodilo dvoje. Najprej se je Slovencem

dvignil adrenalin in to je bil dokaz, da zgodbe o osamosvojitvi niso samo prazno govorjenje. Druga stvar pa je bila takojšnja reakcija Beograda, ki je Slovenijo obtožila, da krši zvezne predpise in tihotapi orožje (Kacin 2002, 277).

Sekretariat za informiranje je v mednarodnem tiskovnem središču izvajal redne tiskovne konference za vse akreditirane domače in tuje novinarje (Kopač in drugi 2004, 98). Načrtovali so, da se bodo tiskovne konference začele deset dni pred dnevom osamosvojitve in se nadaljevale največ deset dni. Zavedali so se, da pozornost svetovne in domače javnosti ni mogoče obvladovati in pritegovati dlje časa. Zato so na prvi tiskovni konferenci v dogovoru z najožjim vodstvom sporočili, da bo slovesnost ob razglasitvi samostojnosti 26. junija 1991 zvečer. To sporočilo je bilo posredovano tudi zato, da bi prikrili pravi datum dogodka, ki je bil dan pred tem (Kacin 2002, 277). Za obveščanje domače javnosti je Sekretariat za informiranje uporabljal predvsem nacionalno RTV. RTV Slovenija je imela posebne oddaje, ki so posredovale informacije o stanju v državi, pripravljala razgovore z vidnimi državnimi predstavniki, prenašala tiskovne konference v tiskovnem središču in predvajala različna navodila prebivalstvu. Rečemo lahko, da je RTV Slovenija tvorno sodelovala v psihološki vojni ter predvsem pri psihološki pripravi prebivalstva na vojno in vojna ogrožanja (Kopač in drugi 2004, 98).

Psihološka obramba Sekretariata za informiranje in slovenskih množičnih medijev je bila med osamosvojitveno vojno v Sloveniji zelo učinkovita. Očitne so bile predvsem naslednje funkcije psihološke obrambe: informiranje državljanov (civilistov, pripadnikov TO in policije) o poteku vojnih delovanj, o politični dinamiki ter o ukrepih zaklanjanja in zaščite nasploh; propagandno delovanje proti agresorju in pozivanju njegovih vojakov in oficirjev, naj zapustijo enote; obveščanje in propagiranje lastnih ciljev v svetovni javnosti (Malešič 1992, 136). V tem času so torej slovenski mediji in osrednji informativni center v Ljubljani odigrali zelo pomembno vlogo, saj so prispevali k informiranju in motivaciji vseh, ki so sodelovali v vojni ali bili z njo kakorkoli povezani. Te informacije so sproščale energijo in iniciativnost ljudi, vse to pa je prispevalo k dinamičnosti oziroma odporu vseh potencialov na celotnem slovenskem ozemlju. Brez stalne in prepričljive medijske prisotnosti in prevlade, bi bil projekt lastne in samostojne države videti prej iluzija kot pa realnost (Nanut 2002, 248).

Področje psihološke obrambe je bilo v vojni leta 1991 prav gotovo eno izmed najbolj uspešnih, k čemur so pripomogle tudi priprave, v katere je bila poleg republiškega sekretariata

za informiranje zelo vključena tudi RTV Slovenija. Izdelan je bil namreč operativni načrt za delovanje množičnih občil v izrednih razmerah, še posebej pa so pozornost posvetili zagotovitvi rezervnih lokacij za oddajanje televizijskih in radijskih programov. Prav tako so bili načrtovani ukrepi medijske protipropagande. Ta se je zlasti pokazala na konferencah republiškega sekretarja za informiranje Jelka Kacina in njegovih gostov, kjer so izvajali zelo učinkovito medijsko protipropagando, namenjeno tako domači, kot tuji javnosti. Cilj vseh teh priprav je bil ohranitev komuniciranja med oblastjo in prebivalstvom (prek občil), v katerem je bil glavni namen krepitev volje do odpora in obrambe ter enotnost v dožemanju situacije (Kopač in drugi 2004, 53).

Znana je teza, da je Slovenija tako imenovano informacijsko vojno dobila s pomočjo klasičnih telefonskih zvez (mobilna telefonija je bila takrat še v povojih). Poleg prisluškovanja so bile ključen in praktičen problem preobremenjene, pogosto gluhe ali motene telefonske zveze s tujino. Povezave so seveda šle prek Beograda, zato je bilo nujno priti ven. Slovenija preprosto takrat ni smela obmolkniti, niti za en dan, še zlasti ne med vojno. Pomembni, prepričljivi in učinkoviti so bili tudi posamezniki in skupine Slovencev, ki jih je vojna ujela v tujini in se zaradi zaprtih meja niso mogli vrniti. Spontano so se organizirali, razpošiljali informacije ter novinarjem in medijem pojasnjevali ozadje dogajanj. Pomembni so bili tudi številni Slovenci, ki so živeli in delali v tujini, med njimi ugledni razumniki, ki so vedeli, da je Slovenija ogrožena in potrebuje čim širšo podporo. Neposredno so pozivali vlade in zunanja ministrstva svojih držav, prepričevali politike prek najrazličnejših kanalov itd. Tudi njihovo delovanje je odločilno prispevalo k temu, da je Slovenija postala za Evropo še marsikaj in veliko več kot zgolj krizno žarišče in da se je javno mnenje tako hitro prevesilo na slovensko stran. Pri svojem delu pa so potrebovali informacije s Sekretariata za informiranje in STA (Rogelj 2011, 7).

Na tem mestu je potrebno pozornost nameniti tudi na obveščevalni dejavnosti temelječemu bojevanju. V okviru Službe državne varnosti (SDV) je bil razvit zaščiten sistem elektronske pošte in vrsta sistemov za nadzor nad brezžičnimi komunikacijami. Začeli so z mednarodnimi povezavami, najprej z Italijo in Avstrijo, kasneje še z Nemčijo, ZDA itd. (Brejc 2002, 283). SDV oziroma njena naslednica Varnostno-informativna služba (VIS) znotraj republiškega sekretariata za notranje zadeve, je po kadrovskem prestrukturiranju in določitvi novih nalog v letih 1990 in 1991 uspešno prodrla v enote JLA, tako na območju Slovenije kot tudi na višjih hierarhičnih ravneh. Prav tako je delovala v varnostnem oziroma protiobveščevalnem smislu

in evidentirala delovanje varnostne službe JLA na slovenskem ozemlju (Kopač in drugi 2004, 59). VIS torej po ustanovitvi ni imela časa za konsolidacijo, ampak se je morala takoj spopasti s konfliktnimi situacijami in zagotoviti informacije, ki so bile v pomoč pri odločitvah voditeljem, ki so organizirali in usmerjali odpor proti agresorju (Ferš 2002, 287). Zaradi konflikta z JLA, ki je resno ogrožal osamosvojitve Slovenije, so bile dejavnosti VIS pri upiranju JLA usmerjene v:

- zbiranje podatkov o nemirih, ciljih in aktivnostih JLA ter drugih zveznih organov, ki so nasprotovali osamosvojitvi Slovenije;
- preprečevanje aktivnosti JLA;
- iskanje in preučevanje možnosti ter preko sodelavcev plasiranje pravih afirmativnih podatkov o osamosvojitvenih procesih v tujino in v vse strukture, ki so kakor koli skeptično ocenjevale slovensko osamosvojitve (Ferš 2002, 291).

Še posebej zadnji sklop delovanja VIS je bil izjemno pomemben tudi med samo osamosvojitveno vojno, ko je VIS prek svojih sodelavcev izkoristil tako tuja kot domača množična občila in tako veliko pripomogel k informacijski premoči, ki jo je Slovenija v primerjavi z zveznimi institucijami dosegla v času vojne in neposredno pred njo. Posledica te informacijske premoči je bilo povečanje volje do obrambe med slovenskim prebivalstvom, slabljenje volje za delovanje proti Sloveniji, pa tudi vplivanje na mednarodno politično in javno mnenje (Kopač in drugi 2004, 59). Kot je poudaril Brejc (2002, 284), je VIS v obveščevalni vojni z JLA zmagala.

Izpostavimo lahko še ukrep, ki je imel tudi psihične posledice in smo ga spoznali že v poglavju o ekonomskem faktorju. To je izklop elektrike in telefonskih zvez vsem vojaškim objektom JLA v Sloveniji, razen vojaškim zdravstvenim ustanovam (Malešič 1998, 211). Ta ukrep je torej pripomogel k učinkovitemu upiranju JLA, saj je bila z njim dosežena blokada internih komunikacij JLA. Poleg omenjenega pa je sledil še odklop civilne komunikacijske infrastrukture vsem federalnim organom v Sloveniji (Kopač in drugi 2004, 54).

JLA je podcenjevala vrsto dejavnikov, ki jih niso nikoli stvarno upoštevali, med njimi tudi, da je sodobna vojna tudi vojna na informacijskem, motivacijskem in obveščevalnem področju. Za JLA je bilo usodno pomanjkanje informacij, kar je ustvarjalo zaprt, samouničujoč sistem brez dinamičnega ravnotežja (Nanut 2002, 254). Medijska vojna in uspehi na bojišču so JLA preprečili, da bi se pravočasno prilagodila novim razmeram. Kriza legitimite, s katero so se soočili tako obvezniški vojaki kot njihove starešine, je v

pomanjkanju informacij in motivacije za boj povzročila kadrovske razpad JLA (Jelušič 1997, 195).

Kacin (2011c, 1) pravi, da je strašljiva, napadalna, brezobzirna propaganda nasprotne strani, ki je tudi zavajala in lagala, bila premagana. Barikade nezaupanja mednarodne javnosti so bile podrti, svet je o tem, kaj se dogaja v Jugoslaviji in Sloveniji, verjel slednji. Bitka je bila tako briljantno dobljena.

7 POLITIČNI FAKTOR

Za sodobni svet, še posebej pa za evropske razmere, je izbruh vojne predvsem neuspeh politike. Zato se je smiselno vprašati, katere politike so bile nesposobne in neuspešne, da je zaradi tega v SFRJ prišlo do vojaškega spopada med JLA in TO Republike Slovenije. Vojna za samostojno in neodvisno Slovenijo je razkrila predvsem neuspeh politike jugoslovanskih zveznih organov in neuspeh politike jugoslovanskih osamosvajajočih se republik na eni ter neuspeh svetovne in evropske politike na drugi strani. Kot smo videli že v mednarodnem faktorju je morda začetna evropska in še zlasti ameriška posredna podpora hitri vojaški rešitvi res izhajala iz prepričanja, da se Slovenija ne bo branila, in iz občutka, da bodo tanki lahko zagotovili razveljavitev odločitve o samostojnosti in neodvisnosti ali vsaj moratorij nanjo. Neuspeh modela za razreševanje krize se je kazal predvsem v napačni presoji razmerja sil, sposobnosti JLA in odločenosti Slovenije, da se z vsemi sredstvi upre agresiji, skozi katero se je kazal predvsem neuspeh jugoslovanske politike (Vrečar 1998, 207). V nadaljevanju si bomo pogledali nekatere ključne politične priprave in odločitve slovenske politike na osamosvojitve, zaradi katerih je Slovenija dosegla prevlado tudi na političnem področju.

7.1 Obdobje pred plebiscitom

Slovenija je v osemdesetih letih 20. stoletja doživela globoke politične in družbene spremembe. S stopnjevanjem kritike v javnih glasilih in razcvetom civilne družbe se je sredi desetletja v Sloveniji začelo odpirati vprašanje demokratizacije sistema in odnosa do Jugoslavije (Urbanc 2006, 9). V tem obdobju so se povečali in zaostri problemi v odnosih med narodi in narodnostmi SFRJ, zlasti pa med partijskimi in političnimi vodstvi posameznih republik ter vodstvom federacije (Kolšek 2001, 16). Prva razločno opredeljena zahteva po samostojni državi je bila slovenski javnosti predstavljena že v 57. številki Nove revije,

februarja 1987 (Pučnik 2002, 77). Opazovanje absurdnega dogajanja v jugoslovanski politiki in arogantnega nastopaštva, ki je prihajalo iz Beograda, je po eni strani prispevalo k natančnejšemu določanju uresničitve slovenske državne suverenosti kot suverenosti slovenskega naroda ter uveljavitev civilne družbe v suvereni slovenski državi. Po drugi strani pa se je vedno določneje zastavljalo vprašanje, kako bi bilo mogoče te zahteve v danih okoliščinah tudi uresničiti (Pučnik 2002, 80–81). Civilno gibanje je doseglo vrh ob procesu proti četverici (Janša, Zavrl, Borštner in Tasić), ki je julija 1988 potekal pred vojaškim sodiščem v Ljubljani v srbsčini in na katerem so četverico tudi obsodili na zaporne kazni (Urbanc 2006, 9–14). Splošno mnenje je bilo, da gre za politični proces, usmerjen proti Sloveniji, zato se je na tej točki ustvarilo razpoloženje proti federaciji in zlasti proti JLA (Drnovšek 1996, 48). V letih 1988 in 1989 so začele nastajati zveze, ki so bile predhodnice političnih strank, del Zveze komunistov Slovenije pa je konec desetletja sestopil z oblasti in tako omogočil mehak prehod v večstrankarski sistem. Ti procesi so se odvijali v razmerah izjemne politične, mednacionalne in gospodarske krize v Jugoslaviji (Urbanc 2006, 9).

Na začetku leta 1990 se je dokončno oblikoval slovenski politični prostor. Aprila so se nekdanje zveze in družbeno-politične organizacije pomerile na prvih večstrankarskih volitvah po drugi svetovni vojni. Kandidaturo za volitve v republiško skupščino je vložilo 15 strank in 3 liste, med katerimi je zmagal Demos, ki je že maja prevzel vodenje Skupščine in Izvršnega sveta (Urbanc 2006, 23). Z zmago Demosa na volitvah aprila 1990 in s konstituiranjem večstrankarske skupščine mesec dni za tem so bile dane formalne možnosti in okvirji osamosvojitvenega procesa, ki so v manj kot dveh letih pripeljali do samostojne, neodvisne in mednarodno priznane Republike Slovenije (Pesek 2006, 113). Ob čedalje pogostejših trčenjih notranje državnih tokov s političnimi, nacionalnimi, gospodarskimi in drugimi težavami je čedalje bolj naraščal tudi interes nacionalne politike. Slovenija je svoj nacionalni in gospodarski interes, kakor tudi svojo prihodnjo politiko, videla zunaj Jugoslavije (Kolšek 2001, 44). Nova oblast in opozicija sta tako postopoma dosegli soglasje glede rešitve najpomembnejših nacionalnih vprašanj. Takšna enotnost slovenske politike pa je, kot bomo videli, predstavljala ključ do prevlade Slovenije v političnem faktorju. Slovenija je formalno ostala v razpadajoči federaciji, vendar se je sistematično pripravljala na razdružitev in zaščito osamosvojitvenih procesov (Urbanc 2006, 23). Zaradi tega se je povečevala napetost v odnosu do Slovenije. Pri tem se je močno izpostavljala JLA, ki je ostro reagirala na vsak slovenski korak (Drnovšek 1996, 206).

Slovenska politika je izhajala iz stališča, da je obramba Slovenije v izključni pristojnosti slovenske politike in njenega vodstva, iz tega pa sledi, da morajo Slovenci služiti vojaški rok v Sloveniji in da je potrebno ustvariti slovensko vojsko. Izvajanje politike, ki si jo je zastavilo slovensko vodstvo, je zahtevalo številne spremembe in sprejem ukrepov znotraj lastne zakonodaje, kakor tudi nespoštovanje zakonov in interesov federacije. Pri oblikovanju samostojne politike in obrambe suverenosti je slovensko vodstvo uporabilo obrambni koncept, ki je temeljil na obstoječih silah TO, narodni zaščiti in vsestranski množični podpori prebivalstva. Prav tako je dopolnjevalo in organiziralo sile za Notranje zadeve Republike Slovenije, usposabljal rezervno policijsko sestavo in vzpostavljalo tesno sodelovanje med organi in silami TO. Avgusta 1990 je slovenska skupščina sprejela amandmaje k ustavnemu zakonu, s katerim je prenehala veljati vojaška obveznost v JLA (Kolšek 2001, 46–49). Za zaščito osamosvojitvenih procesov je bila zelo pomembna tudi odločitev sekretarja za ljudsko obrambo Republike Slovenije Janeza Janše, ki je prepovedal oddajanje orožja slovenske TO v skladišča JLA. Z izpolnjevanjem ukaza o predaji orožja je slovenska TO namreč ostala brez več kot 70 odstotkov orožja. Konec septembra 1990 pa je poveljevanje nad TO prevzelo Predsedstvo Republike Slovenije (Urbanc 2006, 28–36). V enem samem letu, od maja 1990 do maja 1991, so bila na ravni obrambe in varnosti rešena tako rekoč vsa ključna obrambna vprašanja (Kolšek 2001, 49). Pomembne so bile tudi sprejete programske usmeritve Izvršnega sveta skupščine Republike Slovenije, med katerimi so bile izpostavljene popolna samostojnost pri obrambi države in lastne oborožene sile, primarnost pravnih aktov Slovenije pred akti drugih držav, samostojni in neodvisni pravni sistem, učinkovit gospodarski sistem, neodvisna zunanja politika in lastni sistem javnih financ (Urbanc 2006, 32). Meseca julija je skupščina Republike Slovenije sprejela še pomembno Deklaracijo o suverenosti države Republike Slovenije, ki pravi, da zakoni, ki jih skupščina SFRJ sprejme po sprejetju te deklaracije, veljajo za ozemlje Republike Slovenije samo pod pogojem, da jih potrdi skupščina Republike Slovenije (Kolšek 2001, 47).

7.2 Plebiscit

Plebiscit o samostojni in neodvisni Sloveniji je bil 23. decembra 1990, tri dni kasneje pa je Skupščina Republike Slovenije na slavnostni seji vseh treh zborov razglasila izide glasovanja na plebiscitu. Glasovanja se je udeležilo 93 odstotkov vseh glasovalnih upravičencev, za samostojno in neodvisno Slovenijo pa je glasovalo 88,5 odstotkov vseh glasovalnih upravičencev (Urbanc 2006, 44). Politično odločitev za samostojno in neodvisno Slovenijo so

tako plebiscitarno potrdili tudi slovenski državljani (Urbanc 2006, 23). Ti rezultati plebiscita nakazujejo na enotnost in odločenost ne le slovenske politike, ampak tudi slovenskih državljanov. Slovenska politika je tako dobila mandat, da v roku šestih mesecev pripravi vse potrebno za slovensko samostojnost in odhod iz Jugoslavije (Pesek 2006, 121). Poglavitne naloge za uresničitev plebiscitarne odločitve so bile: priprava in sprejem Ustave Republike Slovenije kot samostojne države spomladi 1991; oblikovanje lastnega gospodarskega sistema; urejanje odnosov z drugimi jugoslovanskimi republikami; prevzemanje pristojnosti, katerih uresničevanje je bilo preneseno na zvezne organe; zavarovanje in obramba suverenosti Republike Slovenije (Urbanc 2006, 44).

7.3 Obdobje do vojne

Slovenija je s plebiscitom dobila določno, razložno in javno izraženo namero in program za osamosvojitve, zato so v naslednjih mesecih sledili politični, organizacijski in logistični ukrepi za uresničevanje te namere (Pučnik 2002, 77). V Sloveniji so imeli polne roke dela z ustavnimi spremembami, prilagajanjem zakonskih predpisov, oboroževanjem in ustanavljanjem nacionalne vojske, odpravo financiranja potreb federacije, navezavo stikov s tujino in sprejemanjem drugih ukrepov za vzpostavitev lastne državnosti (Kolšek 2001, 81). Posebej je potrebno izpostaviti amandma k slovenski ustavi, ki je določal, da slovenski vojaki služijo vojaški rok v Sloveniji in da jih vojaške oblasti ne morejo razporejati po drugih delih države. Že s tem se je položaj zaostрил do skrajnosti, saj se je Slovenija uprla temeljnemu vzvodu moči zvezne države (Bučar 2002, 125). Nenehno slabšanje političnih in gospodarskih razmer v Jugoslaviji ter težnja JLA po prevzemu oblasti so še pospešile priprave za uresničitev plebiscitarne odločitve. Slovensko politično vodstvo je od februarja 1991, ko je ugotovilo, da ni nobenih možnosti za doseg dogovora o konfederaciji jugoslovanskih republik zagovarjalo sporazumno razdružitve SFRJ (Urbanc 2006, 49). Skupščina Republike Slovenije je tako sprejela Resolucijo o predlogu za sporazumno razdružitve SFRJ, s katero je Skupščino SFRJ obvestila, da začne postopek za razdružitve tedanje SFRJ na dve ali več suverenih in neodvisnih republik, ki bi jo republike izvedle postopno, sporazumno in v razumnem roku. Predsedstvo Republike Slovenije je v marcu ustanovilo posebno koordinacijsko skupino republiških organov za usklajevanje varnostnih in obrambnih priprav ter vodenje in usklajevanje oboroženega boja in civilne obrambe. V aprilu sta bila sprejeta Zakon o vojaški dolžnosti in Zakon o obrambi in zaščiti, ki je urejal organizacijo, pripravlanje in delovanje obrambnega sistema v primeru ogrožanja svobode, neodvisnosti in

ozemeljske celovitosti Slovenije (Urbanc 2006, 51–53). Slovensko gospodarstvo je, kot smo videli v ekonomskem faktorju, postopoma izstopalo iz jugoslovanskega gospodarskega sistema, dokončno je bil oblikovan lasten obrambni sistem, Skupščina Republike Slovenije pa je tudi sprejela več amandmajev k slovenski ustavi iz leta 1974 in na ta način dala pravno podlago osamosvojitvi (Urbanc 2006, 49). Dan pred iztekom šestmesečnega roka, postavljenega za uresničitev plebiscitarne odločitve, je Slovenija postala samostojna država (Urbanc 2006, 60). Skupščina Republike Slovenije je 25. junija 1991 sprejela Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ustavni zakon za njeno izvedbo in Deklaracijo o neodvisnosti (Bukovnik 2006, 62). V ustavnem zakonu je bilo predvideno, da naj bi imela Slovenija še naprej predstavnika v zveznem predsedstvu, ki naj bi jo zastopal v procesu razdruževanja (Drnovšek 1996, 243). Zvezni zbor skupščine SFRJ je isti dan ugotovil, da gre za enostransko odcepitev Slovenije od Jugoslavije, zaradi katere so ogrožene ozemeljska celovitost Jugoslavije, njene državne meje in suverenost v mednarodnih odnosih (Kolšek 2001, 153) Zvezni zbor skupščine SFRJ je zato naložil ZIS in JLA, da uveljavita ukrepe, s katerimi bi preprečili spreminjanje meja Jugoslavije (Urbanc 2006, 60).

7.4 Vojna

Vojna za Slovenijo se je dejansko začela že 26. junija 1991 z napadom enot JLA. ZIS je namreč na ta dan sprejel odlok o neposrednem zagotavljanju izvrševanja zveznih predpisov o prehajanju državne meje na ozemlju Slovenije, ki sta ga zvezna policija in JLA v primeru odpora morali uveljaviti s silo. Napad na Slovenijo je na slovenski strani povezal ljudi in politiko v skupnem odporu. Takšna enotnost Slovenije je bila ključna za dosego prevlade, prav tako pa je Slovenija s pridom izkoriščala tudi neenotnost jugoslovanske politike. Predsedstvo Republike Slovenije je naslednji dan poseg JLA ocenilo kot neposredno nasilno intervencijo in poskus trajne okupacije Slovenije. Sprejelo je sklep o izvajanju pripravljenih ukrepov za oviranje prodora JLA, za blokado infrastrukturnih objektov ter za obrambo objektov in komunikacij (Urbanc 2006, 65–66). Prav tako je Janezu Drnovšku dalo formalno pooblastilo, da med vojno zastopa Slovenijo v zunanjepolitičnih dejavnostih in da se pogaja z Beogradom, če bi bil slučajno še potreben njegov formalni status člana Predsedstva SFRJ pri pogajanjih ali s tujino ali z Beogradom (Drnovšek 1996, 245). Drnovšek je 27. junija pozval predsednika ZIS Anteja Markovića, naj zaustavi vse aktivnosti JLA v Sloveniji, saj te temeljijo na sklepih ZIS (Bukovnik 2006, 65). Jugoslovanska politika na čelu s predsedstvom SFRJ zaradi razcepljenosti in dejanskega nedelovanja ni bila sposobna najti izhoda iz krize.

Ukvarjali so se sami s sabo. Rečemo lahko, da je Slovenija dosegla prevlado tudi zaradi neenotnosti jugoslovanske politike. Nesoglasja, medsebojna trenja in spori so pripeljali do ohromitve predsedstva, izgube ugleda in nekoristnosti. Predsedstvo tako ni več delovalo. JLA je ostala brez vrhovnega poveljnika, zato je bil štab vrhovne komande prisiljen delovati samostojno, pri čemer pa se je opiral na ZIS in vodstvo Srbije (Kolšek 2001, 145). Zvezni organi in poveljstva so kljub temu pošiljali Sloveniji ultimato in grožnje za prekinitev ognja in deblokado vojaških objektov, saj so imele njihove sile vedno več izgub (Bukovnik 2006, 69).

Agresija na Republiko Slovenijo je pokazala, da je bila strateška usmeritev obrambne politike pri vzpostavljanju obrambnega in zaščitnega sistema v Sloveniji pravilna. Ta usmeritev je izhajala iz dejstva, da mora biti med osamosvajanjem izvedena tudi reforma sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, vendar, da se pri tem ne poruši vse obstoječe in s tem ogrozi učinkovitost obrambnega in zaščitnega sistema. Iz nekdanjega koncepta so bile tako odstranjene ideološke in politične primesi, hkrati pa je bil dan poudarek na kakovosti in ne na količini obrambnih sil. Agresija na Slovenijo je pokazala, da sta usklajeno delovala tako obrambni kot zaščitni sistem in da je sodelovanje obeh sestavin oboroženih sil (TO in organov za notranje zadeve) potekalo dokaj usklajeno (Vrečar 1998, 208).

Odločilni dejavniki uspešnega odpora proti agresiji kot posledice ustrezne obrambne politike so bili naslednji:

- pripravljenost obrambnega in zaščitnega sistema je izhajala iz pravočasno sprejetih zakonskih in ustavnih norm na tem področju;
- reorganizacija TO in razdelitev Slovenije na pokrajine in območja sta omogočili uspešno vodenje in poveljevanje;
- samoiniciativnost, ki se je kazala v velikih pooblastilih poveljnikov pokrajin in območij, da akcije izvajajo tam, kjer so po lastni presoji ugotovili, da bodo akcije uspešne;
- natančni podatki o napadalcu, moralnem stanju v njegovih enotah, oborožitvi in namerah;
- usklajeno delovanje TO in organov za notranje zadeve ter sestavin civilne obrambe (Vrečar 1998, 208).

7.5 Brionska deklaracija in obdobje po vojni

Med osamosvojitveno vojno v Sloveniji je večkrat prišlo tudi do premirja in pogajanj, vendar je JLA pogosto kršila dogovore. Tako so je vojna končala šele z Brionsko deklaracijo (Krajnc

2007, 53–54). Na brionskem sestanku so sodelovale vse štiri zainteresirane strani: Slovenija, Hrvaška, federacija in predstavniki ES. Pogovori so potekali po strokovnih skupinah in med delegacijami na sestankih z organi federacije in predstavniki ES (Kolšek 2001, 258). Zelo pomembno je, da je Janez Drnovšek zaradi svojega statusa člana zveznega predsedstva na Brionih sodeloval na pogovorih tako v slovenski kot tudi zvezni delegaciji. Slovenija je tako dobila možnost, da prisostvuje pogovorom zvezne delegacije z drugimi, kar je pomenilo, da se zvezna delegacija ni mogla pogovarjati o Sloveniji, ne da bi Slovenija za to vedela (Drnovšek 1996, 251). Slovenija je torej našla šibko točko nasprotnika in jo tudi izkoristila. Brionska deklaracija, ki je bila sprejeta 7. julija 1991, je političen, diplomatski in pravni akt, s katerim so se zainteresirane strani dogovorile in zavezale k spoštovanju miru in vračanja stanja v obmejnem pasu ter na ozemlju Slovenije v stanje, kakršno je bilo pred 25. junijem (Kolšek 2001, 258). Skupščina Republike Slovenije je 10. julija sprejela omenjeno deklaracijo in se tako zavezala, da bo tri mesece počakala s procesi osamosvajanja (Krajnc 2007, 54).

Do izteka moratorija je Slovenija, kot smo videli v zunanjem (mednarodnem) faktorju nadaljevala predvsem z diplomatsko dejavnostjo. Predsedstvo Republike Slovenije je 1. oktobra izjavilo, da bo Slovenija po izteku moratorija uveljavila polno suverenost. Na drugi strani pa je vrh SFRJ vztrajal pri podaljšanju moratorija (Prunk in Ivanič 1996, 170).

Osamosvojitveni vojni za Slovenijo so tako sledili meseci intenzivnega delovanja na treh področjih. Vojaški vrh SFRJ je julija načrtoval ponovitev napada na Slovenijo, pod pritiskom srbskega predsednika Slobodana Miloševića in njegovega kroga pa se je odločil za postopen umik iz Slovenije. Ta umik se je začel v avgustu, končal pa z odhodom zadnje kolone JLA iz koprskega pristanišča 25. oktobra (Urbanc 2006, 97). Tudi odhod JLA iz Slovenije je bil posledica političnih odločitev oziroma političnega poraza zveznih oblasti (Bučar 2002, 120). Decembra je skupščina Republike Slovenije sprejela Ustavo Republike Slovenije, ki je Slovenijo uvrstila v krog modernih evropskih držav. Prav tako pa je v obdobju po vojni potekal boj za mednarodno priznanje (Urbanc 2006, 97).

Politični faktor je torej v osamosvojitveni vojni odigral zelo pomembno vlogo. Bistvenega pomena je bilo, da je bila slovenska politika v tem času enotna in je vse svoje napore usmerjala v osamosvojitvene procese. Kot smo videli, je slovenska politika že med samimi pripravami na osamosvojitve, kot tudi med osamosvojitveno vojno, vedela, kaj je njen cilj in bila pri tem enotna. Slovenija je z odločnim nasprotovanjem jugoslovanski politiki ter trdnim

in nepopustljivim zagovarjanjem lastnih stališč in nacionalnih interesov tako tudi dosegla prevlado. Takšna enotnost slovenske politike je bila z vidika asimetrije ključna. V asimetričnem vojskovanju je namreč nujno, da šibkejša stran uveljavi svojo voljo in interese ter tako spremeni ravnotežje moči, kot tudi, da uveljavi politične spremembe s tem, da je učinkoviteje organizirana kot nasprotnik. Sloveniji je to nedvomno uspelo, pri tem pa ji je šlo na roke tudi dejstvo, da je bila na drugi strani jugoslovanska politika povsem neenotna in se je ukvarjala predvsem sama s sabo. Na to nakazuje tudi podatek, da Predsedstvo SFRJ, kot vrhovni poveljnik JLA, praktično ni delovalo. Medtem ko je imela Slovenija povsem jasno opredeljene interese in cilje, pa to za SFRJ ne moremo trditi. Ravno nasprotno, za jugoslovansko politiko je bila značilna neskladnost interesov in ciljev, kar se je odražalo tudi v njihovi neenotnosti glede prihodnosti SFRJ (federacija, konfederacija ali kakšna tretja oblika organiziranosti države), kot tudi glede usode Slovenije (ali jo z vsemi sredstvi prisiliti, da ostane v SFRJ ali ji omogočiti, da se osamosvoji).

8 VOJAŠKI FAKTOR

8.1 Obdobje pred vojno

8.1.1 Manevska struktura narodne zaščite

Eden izmed prvih preventivnih oziroma zaščitnih ukrepov na obrambnem in varnostnem področju, ki ga je sprejela novoizvoljena slovenska oblast po prvih svobodnih in večstrankarskih volitvah, je gotovo povezan s projektom Manevska struktura narodne zaščite (MSNZ), ki je bil neposredno posledica dejstva, da novo slovensko vodstvo enot TO ni moglo v celoti integrirati v svoj politični in upravljaljski koncept, ne da bi posegla v njen kadrovski vidik ter spremenila normativno-pravno podlago za njeno delovanje. Dejstva, da bo TO postajala vse pomembnejše jamstvo nastajajoč slovenske suverenosti in vir moči slovenskega političnega vodstva, sta se zavedali tudi JLA in zvezna oblast. Slovenska TO je zlasti na nižjih hierarhičnih ravneh postajala vse bolj lojalna slovenskemu vodstvu (Kopač in drugi 2004, 37). Zato je na osnovi ukaza Generalštaba JLA načelnik RŠTO general Ožbolt v imenu poveljnika TO Slovenije generala Hočevarja že 15. maja 1990 podpisal ukaz, s katerim je ukazal, da morajo vsi podrejeni štabi prenesti vso orožje v skladišča JLA. Tako se je 17. maja po vsej Sloveniji začelo razoroževanje TO (Švajncer 1993, 11). Slovenska javnost se je burno odzvala na odvzem orožja TO, prav tako je večina občinskih skupščin poslala državnim organom svoje proteste (Krajnc 2001, 14). O ukazu pa ni bil obveščen nihče iz republiškega

vodstva. Slovenska politična in civilna javnost se je burno odzvala na odvzem orožja, saj je to pomenilo razorožitev TO Slovenije. Predsedstvo Republike Slovenije je na zahtevo Sekretariata za ljudsko obrambo Republike Slovenije 19. maja poslalo občinam brzojavko in tako ustavilo oddajo orožja. Vendar je bilo ob prepovedi oddaje orožja približno 70 odstotkov orožja že premeščenega v skladišča JLA, pobrali pa so ga tudi petim upravnim organom za obrambo v občinah (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008a).

Iz spontanega odpora proti nezakonitemu pobiranju orožja TO, ki ga je s svojim sklepom pokrilo predsedstvo Republike Slovenije in se s tem uveljavilo kot dejanski poveljnik slovenskih oboroženih sil, je zrasla ena najbolj organiziranih in najbolj konspirativnih akcij na Slovenskem. Rezultat te akcije je bila 20 tisoč glava oborožena formacija, ki je bila sposobna slabe tri mesece po razorožitvi slovenske TO, ob tesni naslonitvi na specialno in posebne enote slovenske milice, zavarovati Slovenijo pred kakršnimkoli oboroženim presenečenjem. To je bila akcija MSNZ (Janša 1992, 49–50). MSNZ je odigrala zelo pomembno vlogo, saj si v tem času republiško vodstvo še ni uspelo kadrovske in organizacijsko podrediti slovenske TO. Pri tem gre zlasti za imenovanja poveljniškega kadra kot tudi za podreditev TO v okviru Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo ter pristojnost Predsedstva Republike Slovenije nad TO v miru in izrednih razmerah (Kopač in drugi 2004, 40). V programu vlade je bila sicer točka, ki je predvidela vključitev RŠTO v sestavo sekretariata za ljudsko obrambo, vendar je bilo do ustavnega zakona in dopolnila, ki bi ponudil pravno podlago za tak ukrep še daleč (Janša 1992, 51). Za ta vmesni čas, dokler TO ni bila z ustavnimi in zakonskimi spremembami popolnoma podrejena republiškemu političnemu vodstvu, pa je bilo potrebno najti prehodno rešitev, ko bi se oblikovala oborožena sila pod popolnim nadzorom republiških oblasti za skrajni primer ogrožanja Slovenije. Odgovor na to se je skrival v tedaj veljavnem republiškem Zakonu o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, kar je omogočilo ustanovitev MSNZ. Kljub zakonski podlagi pa je morala MSNZ do konca svojega obstoja zagotavljati tajnost svojega delovanja, saj njena osnovna prednost in moč nista bili povezani z oborožitvijo, opremo ali izurjenostjo temveč s strateškim presenečenjem samega obstoja (Kopač in drugi 2004, 40–41).

Na ravni republike sta projekt MSNZ vodila Janez Janša in Igor Bavčar, Tone Krkovič ga je usklajeval in operativno vodil, Vinko Beznik in Jože Kolenc pa sta usklajevala dejavnosti med organizatorji MSNZ in milico oziroma posebnimi enotami milice pokrajin. Igor Bavčar je imenoval tudi načelnike MSNZ v trinajstih pokrajinah, pokrajinski načelniki pa so

imenovali načelnike občinskih štabov MSNZ v vseh občinah. Formacije enot MSNZ so bile prilagojene razpoložljivemu orožju in opremi (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008a). Osnovni namen delovanja MSNZ je bil varstvo ukrepov nastajajoče slovenske države, ki jo je v tistem času najbolj ogrožala JLA. Hkrati je bila MSNZ sredstvo, prek katerega so republiški organi in predsedstvo republike dejansko vodili TO Slovenije in ji poveljevali (Janša 1992, 52). Poleg Specialne enote milice in Posebnih enot milice so okostje MSNZ sestavljali tudi pripadniki TO (Kopač in drugi 2004, 43). Že same operativne priprave na osamosvojitve so torej temeljile na dokaj visoki stopnji medorganizacijskega sodelovanja. Za podkrepitev varnostnega vidika slovenske osamosvojitve pred grožnjo s strani JLA je bilo potrebno že pred razglasitvijo neodvisnosti povezati vse razpoložljive in zanesljive varnostne organizacije. Ravno v tem smislu je imel projekt MSNZ še poseben pomen, saj je šlo za medorganizacijsko operativno strukturo, ki je nastala predvsem zaradi nezmožnosti uradnega upravljanja s TO. V okviru priprav na osamosvojitve je pomembno vlogo igralo tudi koordinirano načrtovanje (Prezelj 2005, 270).

7. septembra 1990 je potekal sestanek, ki je bil zelo pomemben za nadaljnje delo MSNZ. Na sestanku so analizirali nastali položaj in dotedanje ukrepe pri organizaciji MSNZ ter določili načrt delovanja. Predstavljen je bil predlog vojnega načrta in organizacijska shema MSNZ. V teh načrtih je bila JLA prvič omenjena kot morebitni napadalec oziroma ključna nevarnost za slovensko osamosvojitve. Ta sestanek je bil zgodovinski, saj je bil sprejet in potrjen dokument za vojaško zavarovanje slovenskega osamosvajanja (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008a). Vojni načrt je določal, da bi v primeru oboroženega posega JLA, MSNZ morala zavarovati ključne objekte, hkrati pa z napadi na skladišča orožja in vojaške opreme zagotoviti možnost za vpoklic popolnih formacij TO. V svojih osnovnih zamislih so se ti načrti ob agresiji JLA junija 1991 potrdili tudi v praksi (Janša 1992, 57).

Septembra 1990 je bilo izvedeno tudi skrivno razvažanje orožja iz Gotenice na območje celotne Slovenije. V nekaterih občinskih štabih TO so prav tako z različnimi zvižaçami odnašali orožje iz vojaških skladišč. To orožje je bilo potem spravljeno po zanesljivih stanovanjih, hišah in drugod tako, da je bilo vedno pri roki (Švajncer 1993, 11). Na ta način so v slabem letu dni uspeli ponovno spraviti v TO dobrih 5000 kosov različnega pehotnega orožja. Septembra je bilo v formacijah MSNZ 20 tisoč moških, izdelani so bili vsi potrebni načrti, organizacija je delovala. Ko se je parlamentu predlagalo ključne ustavne spremembe, s katerimi je potem TO prešla v republiško pristojnost, je bil ta ukrep zavarovan po vseh

pravilih. Če bi JLA posegla že takrat, bi bilo presenečenje zanjo velikansko, saj o akciji MSNZ niso vedeli nič podrobnega. Vse priprave so namreč potekale v tajnosti tudi zato, da Beograd same akcije ne bi mogel uporabiti kot izgovor za oborožen poseg. Šlo je za samoobrambno organizacijo Slovenije v trenutku, ko je bilo na njenem ozemlju ali tik ob meji 32 tisoč vojakov JLA z vso težko tehniko in podporo jugoslovanskega vojaškega letalstva. Razmerje v pehotni oborožitvi je bilo prav tako nekajkrat v korist nasprotnika, saj težje oborožitve, razen nekaj minometov in netrzajnih topov, niso imeli (Janša 1992, 63–64).

28. septembra 1990 je slovenska skupščina sprejela in razglasila dopolnili 96 in 97 k Ustavi Republike Slovenije, s čimer je bila pristojnost nad TO v miru in primeru izrednih razmer prenesena na republiško predsedstvo (Janša 1992, 73). Predsedstvo republike je imenovalo rezervnega majorja Janeza Slaparja za novega vršilca dolžnosti načelnika RŠTO Slovenije. Odziv v vojaškem vrhu je bil silovit. Zvezni sekretar za ljudsko obrambo je dejal, da Slovenija ustanavlja svoje oborožene sile (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008a). Z odstranitvijo tedanjega poveljnika TO Slovenije in s postavitvijo novega RŠTO 4. oktobra 1990 pod vodstvom Janeza Slaparja so bili pripadniki MSNZ vključeni v TO tako, da je MSNZ z začetkom oktobra prenehala obstajati (Švajncer 1993, 12–13).

8.1.2 Dogodka v Ljubljani in Pekrah

4. oktobra 1990 je enota vojaške policije iz Vojašnice Šentvid vdrla in zasedla RŠTO v Ljubljani. Predstavniki JLA so sporočili, da gre le za dodatno zavarovanje objekta, v resnici pa je šlo za operetni udar, voden iz Beograda, uresničevala pa sta ga odstavljeni generalpodpolkovnik Ivan Hočevar in poveljnik 5. vojaškega območja general Konrad Kolšek. Odziv Slovencev je bil buren, vendar so se nekoliko pomirili po pojasnilu, da se je RŠTO pod vodstvom vršilca dolžnosti načelnika Janeza Slaparja že pred tem preselil drugam (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008b). Zelo pomembno je izpostaviti podporo prebivalstva ob zasedbi RŠTO, ki se je pokazala na demonstracijah, kjer so ljudje zahtevali, da vojaška policija zapusti stavbo (Janša 1992, 76).

Z ustanovitvijo učnih centrov TO na Igu pri Ljubljani in v Pekrah pri Mariboru je slovenski narod prvič dobil svoje mirnodobne vojake. V učna centra TO na Igu in v Pekrah so prvi slovenski naborniki prišli 15. maja 1991 in sicer 180 nabornikov v Ig in 120 v Pekre (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008c). 23. maja se je aktivnost JLA v Sloveniji izredno

povečala, v nekaterih vojašnicah so tudi dvigali bojno pripravljenost. V jutranjih urah so v neposredni bližini 710. učnega centra v Pekrah opazili neznane uniformirane osebe, oborožene z avtomatskim orožjem. Oddelek TO, ki je varoval učni center, je izvedel hitro akcijo v skladu z bojnimi pravili in dva izmed njih zajel. Po zaslišanju se je izkazalo, da gre za oficirja in vojaka JLA, ki pa so ju kmalu zatem tudi izpustili. Zgodaj popoldne je nato pred učni center prišla posebna enota JLA s šestimi oklepnimi transporterji, z napolnjenim orožjem in zahtevala izročitev nabornikov. Malo kasneje se je v bojni razpored proti centru postavilo tudi sedem tankov T-55, prišle pa so tudi dodatne okrepitve s štirimi transporterji in vod pehote (Janša 1992, 125). JLA je torej s silo skušala uveljaviti svojo voljo v učnem centru TO v Pekrah. Z grožnjo je hotela priti do vojaških obveznikov, kar pa bi verjetno pomenilo tudi konec začetka slovenske vojske. Toda doživela je nepopustljivost pripadnikov učnega centra, ki so se bili pripravljene braniti tudi z orožjem, vendar do tega ni prišlo. V bran slovenske samostojnosti in svobode so se na demonstracijah postavili tudi številni Mariborčani (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008c). Podpora prebivalstva je bila torej zopet zelo pomemben dejavnik. Mariborčani so tako tudi blokirali dodatne okrepitve, ki so bile namenjene JLA v moči pehotne čete, prav tako je bila blokirana večina izhodov iz mariborskih vojašnic (Janša 1992, 125–126). Obkolitev 710. učnega centra TO v Pekrah je bila prva odkrita agresija JLA proti slovenskemu narodu in samostojni poti Republike Slovenije v prihodnost, pri čemer je pod kolesi vojaškega oklepnika umrla prva žrtev nasilnega vedenja JLA (Švajncer 1993, 13; Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008c).

8.2 vojna

V osamosvojitveni vojni Republike Slovenije je bilo že na začetku jasno izraženo neravnotežje v oboroženem boju, v katerem sta sodelovali dve popolnoma asimetrični strani v spopadu glede na število vojakov, glede na oborožitev, pa tudi glede na strategijo, operatiko, taktiko, vodenje in poveljevanje, pogoje in motivacijo. To je bila vojna, kjer je bil napadalec nepričakovano poražen (Nanut 2002, 233).

JLA je imela leta 1990 180 tisoč vojakov (Marković 2007, 20). Vendar je iz Tabele 8.1 razvidno, da dejansko število pripadnikov JLA, ki so sodelovali v vojni v Sloveniji, ni nikoli preseglo 20 tisoč vojakov. Iz tabele je prav tako razviden trend upadanja števila vojakov JLA v vojni na eni strani in naraščanje števila pripadnikov slovenskih obrambnih sil na drugi

strani. Na strani branilca, obrambnih sil Slovenije, je tako bilo proti koncu vojne že okoli 34 tisoč pripadnikov TO, 4600 pripadnikov milice in okoli 1800 pripadnikov Narodne zaščite.

Tabela 8.1: Številčno stanje oboroženih sil Jugoslavije v Republiki Sloveniji in Republike Slovenije med 25. junijem 1991 in 13. julijem 1991

Datum/Sile	JLA	Slovenske obrambne sile	TO	Organi za notranje zadeve	Narodna zaščita
25. 6. 1991	19360	16234	13103	2891	240
26. 6. 1991	19970	19548	16567	2747	234
29. 6. 1991	19582	22741	19135	3010	596
30. 6. 1991	19375	32144	27581	3345	1218
1. 7. 1991	19395	36021	32624	3005	1270
3. 7. 1991	19120	31354	27666	2279	1409
4. 7. 1991	12925	35430	30519	3477	1424
5. 7. 1991	16641	40279	33845	4616	1818
8. 7. 1991	12801	34712	28888	4018	1806
13. 7. 1991	11137	21105	16450	3406	1249

Vir: Guštin (2002, 207).

Na ozemlju Republike Slovenije je bilo torej na strani napadajočega, ki je izvajal svoj načrt omejenega posredovanja v Sloveniji, potencialno okoli 20 tisoč vojakov, še enkrat toliko pa jih je bilo na območju 5. vojaškega območja, ki je bilo za izvedbo neposredno zadolženo (Guštin 2002, 206). Ozemlje Republike Slovenije je bilo podrejeno poveljstvu 5. vojaškega območja v Zagrebu s podrejenimi 10. korpusom (Zagreb), 13. korpusom (Reka), 14. korpusom (Ljubljana), 31. korpusom (Maribor), 32. korpusom (Varaždin) in 5. korpusom vojaškega letalstva in protizračne obrambe (Zagreb). V akcijah proti Sloveniji so sodelovala poveljstva vseh korpusov (Švajncer 1993, 21). Dejansko število uporabljenih vojakov JLA v vojni, ki so sodelovali v akcijah izven vojašnic, pa se je gibalo med 3 in 4 tisoč. Ta podatek lahko pripišemo predpostavki načrtovalcev operacije, da se Slovenija ne bo branila (Švajncer 1993, 23; Guštin 2002, 206–207).

Po ocenah je JLA v neposrednih akcijah v Sloveniji uporabila 120 do 150 tankov T-55 in M-84, 100 do 120 vojnih vozil pehote, oklepnih transporterjev in ostalih oklepnih vozil, 15 letal

MIG-21, galeb in orel ter 20 helikopterjev (Švajncer 1993, 23). Za ognjeno podporo je imela JLA na razpolago še artilerijske in protioklepne enote ter enote zračne obrambe. Pehotne enote so bile oborožene z dokaj sodobno pehotno oborožitvijo in orožjem za direktno ognjeno podporo (Beniger 2007, 8). Delni pregled oborožitve JLA leta 1991, ki ga prikazuje Tabela 8.2 pa nam pove, da bi JLA lahko v vojni uporabila še večje število oborožitve.

Tabela 8.2: Delni pregled oborožitve JLA leta 1991

Kopenska vojska		Letalstvo in zračna obramba		Mornarica	
Vrsta orožja	Število	Vrsta orožja	Število	Vrsta orožja	Število
Havbice	4764	Topovi	7593	Podmornice	15
Protioklepni topovi	1562	Lanserji	4745	Fregate	4
Topovi	1166	MIG-29/MIG 21	16/151	Raketne topnjače	17
Tank T-34	300	Orel	79	Torpedni čoln	19
Tank T-55	1600	Jastreb	95	Patruljna ladja	27
Tank T-72/M-84	600	Galeb	154	Desantne ladje	46
Oklepni transport.	2210	Helikopterji	244	Topovi	288

Vir: Lovšin (2001, 62).

Na drugi strani pa TO pred začetkom vojne ni imela tankov, oklepnih vozil, letal, helikopterjev in težkega orožja za ognjeno podporo (Beniger 2007, 6). V svoji oborožitvi je imela 39 tisoč kosov pehotnega orožja in 17 milijonov nabojev, 1100 kosov protioklepnega orožja z 2750 kosi bojnih kompletov streliva, 200 kosov orožja za podporo in 100 protiletalskih raket (Švajncer 1993, 19). Tekom vojne se je oprema in oborožitev TO hitro izboljšala zaradi zaplemb v spopadih in zavzetih skladiščih. TO je zaplenila 6787 kosov pehotnega orožja, 87 kosov artilerijskega orožja, 124 kosov protiletalskega orožja, 8 oklepnih transporterjev, 31 tankov in 12 bojnih oklepnih vozil. Zaseženih je bilo tudi skoraj 3800 ton streliva in minsko eksplozivnih sredstev, številna nebojna vozila ter sredstva zvez in druga oprema. Pripadniki milice so bili tudi oboroženi s pehotno oborožitvijo (Beniger 2007, 6).

8.2.1 Potek 10 dnevne vojne za osamosvojitvev

Osamosvojitvena vojna v Republiki Sloveniji se je začela 27. junija 1991, ko je bil izdan ukaz Predsedstva Republike Slovenije o uporabi orožja proti JLA, končala pa se je 6. julija 1991, ko je bilo doseženo premirje za diplomatska pogajanja. Po tem izračunu je torej vojna trajala

10 dni. Če pa bi v čas vojne šteli odhod JLA iz vojašnic proti meji v skladu z ukazom jugoslovanske vlade ter neoborožene barikade slovenske strani na Primorskem z dne 26. junija 1991, bi vojna štela 11 dni (Jelušič 2002, 217).

25. junija 1991 je Skupščina Republike Slovenije sprejela ustavno deklaracijo o osamosvojitvi Slovenije, s katero je Slovenija postala samostojna država izven Jugoslavije. Slovenija je s prevzemom osnovnih funkcij države (nadzorom meja kot fizičnih in carinskih razmejitev), vzpostavila svoj kratkoročni cilj. Tako je bila njena pozicija glede oboroženega spopada lahko defenzivna, še posebej, ker je imela manjše oborožene sile, čeprav so te na območju Slovenije po delni mobilizaciji TO vsaj številčno prevladovale nad oboroženimi silami Jugoslavije (Guštin 2002, 202–203). Ta dogodek je imel velik učinek tako na zvezno vodstvo SFRJ kot na generalski vrh JLA, ki v primeru odcepitve in osamosvojitve Slovenije ni imelo izdelanega koncepta oziroma opredeljenega stališča. Veliko zmede je bilo tudi pri določanju vojnih ciljev. Medtem ko je bil le-ta popolnoma jasno oblikovan v primeru Slovenije in se je nanašal na ohranitev pravkar razglašene državne samostojnosti, večine ozemlja pod svojo oblastjo ter samostojnosti političnega razreda, ki je državo vodil, pa JLA in ter jugoslovansko politično vodstvo nista imela niti skupne predstave o vojnem cilju vojaške intervencije v Sloveniji. Jasen je bil zgolj osnovni namen JLA, ki si je za vojne cilje določila zasedbo mejnih prehodov in blokiranje stikov Slovenije z zunanjim svetom. V tem lahko tudi iščemo razloge za povsem različno stopnjo in vire motivacije oboroženih sil na obeh straneh (Kopač in drugi 2004, 33).

ZIS je 26. junija 1991 sprejel odlok o neposrednem zagotavljanju izvrševanja zveznih predpisov o prehajanju državne meje na ozemlju Slovenije, ki sta ga zvezna policija in JLA v primeru odpora morali uveljaviti s silo (Urbanc 2006, 66). Poveljstvo JLA je za operacijo predvidelo predvsem oklepne enote, za zasedbo mejnih prehodov pa so zagotovili še dodatne motorizirane enote pehote, ki so bile nameščene v Sloveniji (Kopač in drugi 2004, 33–34). V prvi fazi, v katere uspeh armadni vrh ni dvomil, naj bi torej na slovenskih državnih mejah vzpostavili prejšnji režim. Intervencija naj bi obsegala tudi zavzetje komunikacij in letališč, po potrebi pa bi se akcija stopnjevala z vzpostavitvijo popolnega nadzora slovenskega ozemlja in državnih struktur (Beniger 2007, 10). Oklepne enote iz vojašnic v Ilirski Bistrici in Pivki so se tako 26. junija 1991 na podlagi ukaza poveljnika reškega korpusa generala Marjana Čada odpravile proti slovensko-italijanski meji. TO in milica sta jih spremljali in jim z vse bolj razburjenimi prebivalci postavljali ovire na cestah. TO in milica sta imeli navodilo, da se ogneta sporom in v nobenem primeru ne uporabita sile prvi. Enotam JLA se torej niso

zoperstavile oborožene enote slovenske strani, ampak so njihove premike poskušali zaustaviti državljani in policisti z nenasilnimi sredstvi, s postavljanjem kamionov kot barikad, z ustvarjanjem kolon na cestah za upočasnitev vojaških premikov. Enote JLA so kljub težavam bolj ali manj uspešno uresničile ukaz, saj so z oklepniki zasedle več mejnih prehodov (Jelušič 2002, 217; Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008c).

JLA je 27. junija 1991 začela splošen oboroženi napad na Slovenijo. Iz Hrvaške je proti Novemu mestu in Ljubljani prodirala kolona oklepnih vozil, tanki iz Vrhnike so v dveh kolonah odpeljali proti letališču Brnik, proti mejnim prehodom z Avstrijo so krenili tanki in oklepna vozila iz Maribora, tankovska kolona iz Varaždina pa je v Ormožu skušala izsiliti prehod. Na mejne prehode so bili poslani tudi zvezni miličniki. Oficirji JLA so nastopali odločno in samozavestno, toda Slovenija ni klonila, kot so pričakovali v Beogradu (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008č). Predsedstvo Republike Slovenije je takšen poseg JLA ocenilo kot neposredno nasilno intervencijo in poskus trajne okupacije Slovenije. Prav tako je sprejelo sklep o uporabi vseh sredstev za zavarovanje slovenske suverenosti in TO ukazalo, da z orožjem zaščitijo objekte in komunikacije v Sloveniji. S tem, ko se je slovensko vodstvo odločilo za aktivno obrambo, prehod od oviranja intervencije v uporabo oboroženih sil pri tem oviranju, je prišlo do oboroženega spopada med enotami JLA in slovenskimi enotami TO ter slovenske milice (Guštin 2002, 204–205; Jelušič 2002, 216–217). Napad na Slovenijo je na slovenski strani povezal ljudi in politiko v skupnem odporu (Urbanc 2006, 65). Takšna enotnost celotne Slovenije pa je v vojni, kot smo že in še bomo videli, odigrala ključno vlogo.

V osamosvojitveni vojni je na slovenski strani izredno pomembno vlogo odigralo Operativno koordinacijsko telo za primer izrednih razmer, imenovano tudi koordinacijska skupina. Ta organ je namreč usklajeval vse obrambne in varnostne priprave že pred razglasitvijo osamosvojitve, v sami vojni pa je opravljal naloge štaba vrhovnega poveljnika, to je Predsedstva Republike Slovenije. V tem času je organ na republiški ravni koordiniral vse vojne operacije TO, civilne obrambe, organov za notranje zadeve, civilne zaščite in drugih akterjev. Sestavni del koordinacijske skupine in podskupin je bila tudi VIS, ki je v koordinaciji med vojno posredovala operativno pomembne obveščevalne podatke in informacije. Koordinacijska skupina je delovala na podlagi Operativnega načrta zavarovanja ukrepov osamosvajanja Slovenije, ki je predstavljal krovni načrt. Na ravni republiške koordinacijske skupine je potekala horizontalna medorganizacijska koordinacija. Od tu navzdol pa so potekale vertikalne povezave do pokrajinskih koordinacijskih skupin, ki so prav

tako koordinirale ukrepe vojaške obrambe, civilne obrambe, policije, obveščevalne in drugih dejavnosti. Teh koordinacijskih podskupin je bilo sedem. Poleg operativne koordinacije v koordinacijski skupini in podskupinah pa je prav tako potekala koordinacija pri samem izvajanju nalog na terenu, ko je bilo potrebno skupaj oceniti situacijo in izpeljati naloge (Prezelj 2005, 271–274).

Slovenski odpor v vojni in priprave nanj je predvideval dejavnosti na tistem področju, kjer je bila Slovenija v prednosti. Če ne bi bilo prednosti, se oborožen boj ne bi izvajal, ampak bi se uporabila druga sredstva (Kopač in drugi 2004, 44). Formula uspeha na taktični ravni je bila v tem, da so bila uporabljena vsa druga sredstva prej kot orožje (Janša 2002, 150). Ukrepi za vojno so torej bili totalni oziroma vseobsegajoči (Kopač in drugi 2004, 44). Totalnost in raznovrstnost uporabljenih metod in sredstev pa je pomembna značilnost asimetričnega vojskovanja (Svete in drugi 2010, 275). Rečemo lahko, da je Slovenija uporabila tipično asimetrično vojskovanje, kjer so bila vsa sredstva in oblike bojevanja bistveno bolj enakovredne. Bistvo tega principa je v nešablonskem pristopu, ko se glede na ocene svojih lastnih in nasprotnikovih zmogljivosti uporabi tista sredstva, ki povzročijo največjo škodo nasprotniku, pri čemer pa ne gre nujno za njegovo fizično uničenje (Kopač in drugi 2004, 44). Uporaba gverilskega načina bojevanja (presenečenje-akcija-umik) v kombinaciji z oviranjem in blokiranjem prodora nasprotnikovih sil, blokiranjem vojaških objektov, prekinitev logistične oskrbe, pogajanja, izvajanje psihološkega bojevanja v kombinaciji z drugimi sredstvi potrjujejo to ugotovitev (Bežan 2005, 30).

Iz načrtov delovanja JLA je bilo razvidno, da mora biti prodor oklepnih enot na mejne prehode silovit, izveden z manevrom in napadalnimi akcijami, zato je bilo v relativno kratkem času po začetku agresije veliko mejnih prehodov z Avstrijo in Italijo s strani JLA tudi kmalu zasedenih. Nekateri mejni prehodi so bili zavzeti brez odpora, z nekaterih pa so se pripadniki TO in milice morali umakniti zaradi ognjene premoči JLA. Prve blokade, ki so bile postavljene, so oklepna vozila JLA enostavno pregazila in nadaljevala prodor, vendar so v nadaljevanju blokade v osamosvojitveni vojni odigrale ključno vlogo (Bežan 2005, 29–30).

Temeljna izhodišča strateško-operativnega obrambnega načrtovanja Slovenije so upoštevala tehnično premoč JLA. Nasprotnika je bilo potrebno razbiti na celotnem prostoru, zavzeti vojaška skladišča in nekatere vojašnice ter glede na število zaplenjenega orožja mobilizirati sile. Slovenija je bila na napad dobro pripravljena (Beniger 2007, 7). JLA pa v nobenem

primeru ni bila pripravljena na odpor slovenskih oboroženih sil (Prunk in Ivanič 1996, 165). V osamosvojitveni vojni se je pokazalo, da je bil načrt za operacije JLA izdelan nerealno, še posebej glede sodelovanja. Decentralizirano poveljevanje in poveljevanje po ravneh nista bila zadovoljivo izvedena. Korpusna poveljstva in načelnik generalštaba so izmenjevali mnenja n celo ukaze, ne da bi za to vedeli v poveljstvu 5. vojaškega območja. Operacije JLA so bile tako že vnaprej obsojene na neuspeh, saj pogojev za večjo koncentracijo sil ni bilo. Prav tako je bila živa sila nemotivirana zaradi napačnega komuniciranja in informiranja, s čimer so med deli sistema začeli nastajati problemi na področju dinamične interakcije, kar pa je povzročilo odsotnost sinergije. Enote JLA v operacijah tako niso dosegle potrebnih presenečenj, večje hitrosti napredovanja (zaradi blokad) in neprekinjenosti delovanja, zaradi česar je sledil nepričakovan poraz (Nanut 2002, 254–255).

Slovenija je kmalu spoznala šibke točke JLA. Z vidika taktičnih bojnih delovanj lahko ugotovimo, da sta TO in milica delovali na najprimernejši način, zato so bile njune operacije učinkovite. Za to pa je imela zaslugo predvsem koordinacijska skupina, ki je po enotni zamisli in enotnem načrtu usklajevala vse bojne aktivnosti obrambnih in varnostnih sil. To je povzročilo večjo soodvisnost vseh dejavnikov v obrambi, kot tudi ohranjanje dinamičnega ravnotežja. Vodenje in poveljevanje na državni ravni je potekalo po enotni zamisli, boji pa so potekali znotraj načrtovanega in usklajenega delovanja. Na slovenski strani je bil tako prisoten učinek močne povezljivosti in soodvisnosti (sinergije) (Nanut 2002, 255). Sinergija pa je pomembna lastnost asimetričnega vojskovanja, kjer koordinirano delovanje na različnih področjih (vojaško, psihološko, ekonomsko, obveščevalno) nasprotnika bolj prizadene kot nepovezana posamična delovanja. Koordinacijska skupina in sistem vodenja in poveljevanja sta bila za vodenje osamosvojitvene vojne izredno pomembna, še posebej zaradi že omenjenega vojskovanja na številnih, ne samo vojaških področjih. Bistvo takega asimetričnega pristopa pa je ravno v koordinaciji, ki mora biti celovita na vseh hierarhičnih ravneh ter medsebojno povezana in usklajena, kot je na slovenski strani tudi bila. V nasprotnem primeru lahko asimetrično vojskovanje, sestavljeno iz številnih komponent, razpade na samostojna nekoordinirana delovanja v posameznih sferah in s tem izgubi sinergijo svojega delovanja, kot eno izmed najpomembnejših prednosti. To se je, kot smo videli, zgodilo prav JLA. Šibkejša stran (Slovenija) je zato v posameznih sferah, ki jih je sama diktirala, mnogo lažje zlomila odpor fizično in tehnološko močnejšega nasprotnika (Kopač in drugi 2004, 45).

Sodelovanje enot slovenske TO in milice v bojnih dejstvih zoper JLA je bilo skozi vso osamosvojitveno vojno torej tesno povezano (Čelik 1992, 168). Jelušičeva (2002, 218) pravi, da je bila milica, ki je poleg TO sodelovala v vojaških aktivnostih, bolj opremljena in izurjena kot TO. Taktični postopki slovenskih obrambnih sil so bili usmerjeni v postavitev branjenja ovir in blokad, s katerimi bi preprečili in zaustavili prodiranje nasprotnikovih kolon proti ciljem. Za delovanje enot TO in milice je bila značilna razdrobljenost sil, bojne aktivnosti pa so pogosto izvajale manjše enote, saj si večje koncentracije žive sile in opreme na majhnem prostoru zaradi velike ognjene moči nasprotnika in zaradi delovanja letalstva, niso smele privoščiti (Bežan 2005, 29). Vidimo lahko, da so uporabljali gverilsko vojskovanje, ki je bojevanje v sovražnikovem zaledju z majhnimi samostojnimi enotami (Leksikon Sova 2006, 363). Vse od začetka vojne sta slovenska TO in milica proti enotam JLA izvajali prožno zadrževalno obrambo. Sile TO so se razmestile v skladu z oceno, ki je bila določena na strateški ravni. Razporejene so bile v mrežnem sistemu, ki je omogočal hitro koncentracijo in dekoncentracijo sil. Tako so lahko enote izvajale taktične in operativne postopke in manevre na celotnem zemljišču in so bile zaradi razdrobljenosti in majhnosti manj ranljive. Majhnost enot je prav tako omogočala izvajanje hitrih premikov in manevrov po komunikacijah, čeprav so bile le-te ovirane (Bežan 2005, 29). Takšna fleksibilnost pri bojnem delovanju je pomembna značilnost asimetričnega vojskovanja (Svete in drugi 2010, 247–248). To pa jim je prav tako omogočilo izmikanje odločilni bitki ter izvajanje stalnega pritiska na nasprotnika, kar je temelj gverilskega vojskovanja (Svete in drugi 2010, 274–275).

Slovenske oborožene sile so tako že 28. junija okrepile blokade, poleg tega so bile mobilizirane še nove enote, ki so bile usmerjene predvsem v zavarovanje mejnih prehodov. Vse koordinacijske skupine so dobile ukaz, da na vseh točkah, kjer so oborožene sile v taktični prednosti, izvršijo ofenzivne akcije proti enotam in objektom JLA, da nasprotnika pozivajo k predaji in izvedejo akcijo z vsem razpoložljivim orožjem (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008č). Že drugi dan vojne sta tako slovenska TO in milica prevzeli pobudo in izvajali prožno obrambo, blokade enot JLA in vojaških objektov ter bojno delovali proti enotam JLA, ki so z omejenimi možnostmi za premik postale mirujoče tarče z zmanjšano obrambno sposobnostjo (Beniger 2007, 7). Ker je bil večji del oklepnih enot JLA ustavljen, je JLA v akcijo poslala letalstvo (Janša 1992, 173). Zaradi delovanja vojaškega letalstva JLA je bilo potrebno sprožiti ofenzivo proti JLA po kopnem in tako izkoristiti prednost ter izničiti psihološki učinek letalstva (Beniger 2007, 7). Ko je JLA 28. junija zasedla večino mejnih prehodov je ponudila premirje, zlasti ker so bile nekatere njene enote in vojašnice obkoljene

in je tako bila onemogočena koncentracija in manever sil JLA, prav tako pa se je precej njenih pripadnikov predalo ali prestopilo na slovensko stran. Ob 21. uri so tako bile ustavljene vse sovražne aktivnosti, vendar dogovorjene prekinitve ognja pripadniki JLA niso spoštovali (Prunk in Ivanič 1996, 165; Beniger 2007, 7; Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008č).

Torej ni bilo dolgo, ko se je pokazalo, da enote JLA niso pripravljene na odpor slovenskih oboroženih sil (Bežan 2005, 26). Glede na konfiguracijo terena in možno taktiko delovanja je imela več možnosti živa sila z lahko oborožitvijo (slovenska TO in milica) in ne težka tehnika, s katero je razpolagala JLA (Kolšek 2001, 234).

Branjene cestne blokade in bojno delovanje (predvsem bočno) je zmanjšalo dinamičnost nasprotnika celo tako, da je postal mirujoča tarča z majhno obrambno možnostjo (Bežan 2005, 30). Enote TO in milice, ki so delovale v majhnih skupinah, so torej hitro spoznale šibke točke nasprotnika in jih izkoriščale, kar je tudi bistvo asimetričnega vojskovanja. Če je namreč ena stran v spopadu v izrazito inferiornem položaju glede tehnološko-tehnične razvitosti (kar pa sta TO in milica bili) ali naravnih oziroma družbenih virov, lahko spopad z močnejšim nasprotnikom vodi le, če svoje omejene vire uporabi raznovrstno (diverzifikacija metod in sredstev). Hkrati je treba izkoristiti šibke točke nasprotnika. Treba se mu je izogibati na mestih, kjer je močan in napadati njegove šibke točke (Svete in drugi 2010, 276–277). Slovenska TO in milica sta tako gradili na stališču, da bodo aktivni tam, kjer so v prednosti in da tam, kjer niso v prednosti, ne vodijo oboroženega boja, ampak uporabijo druga sredstva (Janša 2002, 149). To je tudi ena od značilnosti gverilskega vojskovanja. Gverilci se namreč bojujejo, ko vidijo priložnost in imajo prednost ter se umaknejo, ko so številčno šibkejši (Polk 2007, 27). Tako kot pravi Janša (2002, 149–150), je napasti tankovsko kolono, ko je v bojnem razporedu in ima še vse zaloge hrane, streliva in vode in ko so vsi še spočiti, samomor, medtem ko je napad na takšno kolono po treh, štirih dneh, ko je kolona blokirana in ji vsega primanjkuje in morala pade, povsem nekaj drugega. Rečemo lahko, da so blokade enot JLA na terenu, blokade vojašnic in drugih vojaških objektov s strani TO in milice imele dvojni učinek. Pretrgale so taktični stik operativnih enot z matičnimi poveljstvi ter onemogočale podporo in oskrbo. Nezmožnost zagotovitve oskrbe je pri pripadnikih JLA povzročilo nezadovoljstvo, prišlo je do psihofizične utrujenosti, negotovosti, strahu in do padca bojne morale tako, da so se v končni fazi začeli dogajati pobegi vojakov in predaje enotam TO (Bežan 2005, 30). Slovenski uspehi na bojišču so JLA preprečili, da bi se pravočasno prilagodila novim razmeram. Kriza legitimizacije, s katero so se soočili tako obvezniški vojaki

kot njihove starešine, je v pomanjkanju informacij in motivacije za boj povzročila kadrovske razpad JLA. Množične predaje in prebegi vojakov so tako povsem onеспособili udarno moč enot, ki naj bi izpeljale poseg v Sloveniji (Jelušič 1997, 195). Napačna strateška ocena močnejšega akterja (JLA v Sloveniji ni pričakovala odpora) je torej nedvomno prispevala k prevladi Slovenije v vojaškem faktorju.

Do 2. julija je bila vojaška ofenziva JLA dejansko že zlomljena (Beniger 2007, 14). JLA je tako kljub izraziti premoči v bojni tehniki in popolni premoči doživela popolni neuspeh in ni dosegla nobenega zadanega cilja. V odstotkih izredno majhne izgube v živi sili so takoj demoralizirale enote in jih onеспособile za boj. Nestrokovna uporaba enot in predvsem nikakršne razmere za življenje so v veliki meri porušile zaupanje bojnih sestavov v svoje nadrejene. JLA je ohranila premoč v zračnem prostoru, vendar je prenehala delovati z nizkimi leti zaradi protiletalskih sredstev slovenske TO. Delovanje letalstva, predvsem helikopterjev, se je tako bistveno zmanjšalo. Na drugi strani pa so kljub izrazitemu pomanjkanju težke oborožitve, obrambne sile Republike Slovenije uspešno premagale JLA in ji začasno onemogočile nadaljevanje agresije. K temu je svoje dodalo tudi prebivalstvo, ki je disciplinirano sodelovalo pri obrambnih naporih (Janša 1992, 205–206).

Ker je bila vojaška ofenziva JLA že zlomljena, je Predsedstvo Republike Slovenije 2. julija 1991 ob 21. uri sprejelo sklep o enostranski ustavitvi ognja (Beniger 2007, 14). Iz Beograda pa so prihajale grožnje o kolonah tankov, ki naj bi se premikale proti slovenski prestolnici, prav tako je JLA selektivno bombardirala in raketirala pomembne televizijske ter radijske oddajnike. Naslednji dan, 3. julija je bila dosežena ustavitev ognja, vendar jugoslovanski generali glede premirja niso mislili resno. Iz Hrvaške sta se namreč dve koloni premaknili v Slovenijo, iz Beograda pa je proti Sloveniji krenila oklepno-mehanizirana divizija nacionalne garde, vendar je zaradi okvar večina vozil obstala ob cesti, tako da je pohod proti Sloveniji propadel (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008č). Do 4. julija je TO zasedla vse mejne prehode, enote JLA pa so se začele vračati v vojašnice v Sloveniji in na Hrvaškem (Beniger 2007, 15). Po dolgih pogajanjih so se dogovorili za spoštovanje ustavitve ognja in medsebojno obveščanje o morebitnih incidentih. 5. julija so se boji končali, vendar premirje ni bilo trdno, saj JLA ni hotela dati nobenih uradnih zagotovil (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008č). Spopadi so bili zaustavljeni 6. julija kot predpogoj za politična pogajanja sprtih strani ob posredovanju treh predstavnikov ES na Brionih. Na Brionih je bila potem 7.

julija podpisana Brionska deklaracija, ki je pomenila konec vojaških spopadov ter umik JLA v vojašnice, za TO pa demobilizacijo vpoklicanih rezervistov (Jelušič 2002, 217).

V vojni za Slovenijo je bilo po podatkih, zbranih do 7. junija 1991, ujetih 2405 pripadnikov JLA, 131 pripadnikov zvezne milice in 3 civilne osebe. Ranjenih je bilo 163 pripadnikov JLA, 89 pripadnikov TO, 22 pripadnikov milice, 38 civilnih oseb in 1 tujec. Mrtvih pa je bilo 39 pripadnikov JLA, 4 pripadniki TO, 4 pripadniki milice, 5 civilnih oseb in 10 tujcev (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008d).

Slovenska osamosvojitvena vojna je potrdila predpostavko asimetričnega koncepta, da niso pomembni taktični porazi, v kolikor se ohranita iniciativa ter izvajanje stalnega pritiska na nasprotnika. Čeprav se slovenske enote na taktični ravni v večini primerov niso mogle meriti s tehnološko močnejšim nasprotnikom, pa sta bili morala in jasnost strateškega cilja nedvomno na slovenski strani, ob neizmerni podpori prebivalstva (Svete in drugi 2010, 275). Potrdilo se je tudi, da je uspeh v asimetričnem konfliktu odvisen predvsem od ljudi in njihove motivacije, precej manj pa od tehnologije (Svete in drugi 2010, 253). V tej vojni so bile združene vse sile in napor v en sam cilj, to je ubranitev pravkar pridobljene samostojnosti in s tem zagotovitev obstoja nove države Republike Slovenije (Kopač in drugi 2004, 38).

Pri pripravah na zavarovanje ukrepov osamosvajanja s stvarno silo je bila nedvomno ena najpomembnejših odločitev ustanovitev koordinacijske skupine. Slovenske prednosti namreč ne bi prišle do izraza brez kar največje koordinacije vseh aktivnosti, kar je omogočalo zmago nad številčno in tehnično močnejšim nasprotnikom (Janša 1992, 107). Sama koordinacija med vojsko in policijo ter drugimi strukturami je omogočala izkoriščanje prednosti in odpravljanje pomanjkljivosti posameznih struktur. Za posamezne akcije so bile tako uporabljene tiste strukture, ki so bile primernejše. Prepletenost strukture TO z varnostno strukturo (milico), civilno obrambo in prebivalstvom je tako omogočala vojski, da se zavaruje pred nasprotnikovimi presenečenji. Koordinacijski mehanizmi so prišli do izraza v fazi načrtovanja in kriznega reagiranja, kar je nedvomno prispevalo k učinkovitosti in prevladi Slovenije v vojaškem faktorju (Prezelj 2005, 276–277).

Kljub bistveno boljši opremi, dobri strukturi vodenja in poveljevanja, vojaškim izkušnjam in dobri stopnji izurjenosti svojih enot je bila JLA v vojni na ozemlju Slovenije poražena. Poleg že omenjenih razlogov je potrebno izpostaviti še izrazito podcenjevanje slovenskih obrambnih

sil, njihove motivacije in odločnosti slovenskega političnega vodstva. JLA je bila prepričana, da Slovenija ne bo z orožjem odgovorila v primeru vojaškega posredovanja (Kopač in drugi 2004, 37). JLA se je tako kar naenkrat znašla na sovražnem ozemlju, v številnih primerih pa se je enotam JLA po robu postavilo tudi civilno prebivalstvo. Na to, zlasti v psihološkem in moralnem pogledu, niso bili pripravljeni. Slovenski TO in milici pa je prav zavest, da branijo nekaj pravičnega, nadomeščala pomanjkanje izkušenj in primerne bojne opreme (Prunk in Ivanič 1996, 165). Z asimetričnimi grožnjami se lahko sooči samo temu prilagojena vojaška organizacija, kar pa JLA s svojim šablonskim delovanjem ni bila (Svete in drugi 2010, 254).

Poleg koordinacije, ki je vplivala na uspešno delovanje slovenskih sil in napačne strateške ocene JLA, ki ni pričakovala slovenskega odpora, je potrebno razloge za dosego prevlade Slovenije v vojaškem faktorju iskati tudi v notranji (ne)koherentnosti šibkejšega in močnejšega akterja. Medtem, ko je bila za Slovenijo značilna velika nacionalna enotnost, pa je v SFRJ in posledično v JLA prevladovala nacionalna neenotnost. Z vsakim dnem vojne sta bili SFRJ in JLA manj enotni, medtem ko se je v Sloveniji ta enotnost le še krepila. Sklenemo lahko, da v primeru, ko v asimetričnem vojskovanju soočiš šibkejšega akterja, ki je enoten in močnejšega akterja, ki ni enoten, je šibkejši akter v prednosti in ima večje možnosti za dosego zmage, kar se je v primeru osamosvojitvene vojne tudi potrdilo.

8.2.2 Pregled izbranega oboroženega spopada med vojno za Slovenijo

V času slovenske osamosvojitvene vojne je na mejah in v notranjosti države prišlo do številnih oboroženih spopadov slovenske TO in milice z JLA. Med njimi sem si izbral spopade z enoto bojnih oklepnih vozil JLA na relaciji Poganci, Medvedjek in Krakovski gozd (Beniger 2007, 16).

27. junija 1991 je protiletalska oklepna enota 306. polka JLA iz Karlovca z 12 oklepnimi transporterji, 6 tovornimi in 3 terenskimi vozili z med 120 in 150 vojaki pri Metliki prestopila državno mejo. Ustavila jih je barikada v Pogancih pri Novem mestu (Beniger 2007, 13). Vendar je blokada pri Pogancih zaustavila samo kolono tovornih vozil, medtem ko so oklepniki, ki so se na poti čez Gorjance ločili, že prevozili Novo mesto in pred vstopom na avtocesto pri Mačkovcu čakali tovornjake (Beniger 2007, 17). V Pogance je bila poslana protidiverzantska četa 21. Območnega štaba TO (OŠTO) (Švajncer 1993, 37). Skupina starešin in vojakov 2. Pokrajinskega štaba TO (PŠTO) je prav tako odšla v Pogance, del

izvidniškega voda pa je dobil nalogo, da zasede položaje v smeri Mačkovca. Postavljene so bile tudi ovire na mostovih čez Krko v Novem mestu. V tem času so se oklepniki začeli vračati proti Pogancem, pripadniki 2. PŠTO pa so jim sledili in v Pogancih zaprli pot nazaj do Novega mesta. Del TO se je tako znašel med obema kolonama JLA, v dogajanje pa se je vmešala še straža bližnjega skladišča JLA (Beniger 2007, 17). Teritorialci so se zavedali svoje šibkosti, saj jih je bilo na prvi barikadi samo 6, na drugi pa 15 (Švajncer 1993, 38). Enote TO je zato okrepil še del čete za posebne namene Šentjerneje 21. OŠTO tako, da se je na območju nahajalo okoli 150 teritorialcev. Zaradi težkega položaja TO je bila sprejeta odločitev, da se kolona JLA spusti skozi Novo mesto proti Ljubljani in postavi blokado na ugodnejši lokaciji (Beniger 2007, 17). Zaradi blokade vseh cest je imela JLA odprto samo eno pot napredovanja in sicer proti Medvedjeku (Švajncer 1993, 39).

Na klancu Medvedjek med Trebnjem in Ivančno Gorico je bila še isti dan postavljena blokada, do katere je kolona JLA prispela v popoldanskih urah, v tem času pa je na cesti že nastala 11 kilometrska kolona tovornjakov, avtobusov in osebnih vozil. Lokacija je bila poraščena, ob cesti pa se je nahajala tudi lokalna cesta. Na območju se je nahajalo skupno 378 pripadnikov TO, težišče njihovih položajev pa je bilo na čelu in začetju kolone. Nadvoz nad cesto in cesta sta bila minirana z večjo količino eksploziva. Situacija je bila zapletena zaradi pomanjkanja sredstev zvez, nejasnosti ukazov in civilistov v blokadi. Sledila so pogajanja in ukaz za napad, do katerega pa ni prišlo, zato je lahko poveljnik JLA kolono razporedil v formacijo za boj in tako izničil prednost TO. Naslednji dan so položaje okrepili še dodatni pripadniki TO. V jutranjih urah je sledil 25 minutni spopad, potem ko je TO odprla ogenj s štirimi protioklepnimi orožji, na kar je kolona JLA odgovorila iz vseh orožij. Kmalu zatem so prvič napadla letala JLA. Med napadi letalstva so se umaknile vse enote TO. Po izmiku enot TO je bilo organizirano opazovanje kolone JLA. V naslednjih dneh je sledilo nekaj poskusov pogajanj, 1. julija pa se je kolona JLA, preko izkopanega prehoda na staro lokalno cesto, začela premikati nazaj v smeri Novega mesta in Zagreba, saj so vojaki usposobili oklepna vozila, ostala vozila pa zapustili (Beniger 2007, 17–18).

Enota bojnih oklepnih vozil JLA je imela zaradi barikad odprto eno samo pot in sicer skozi Krakovski gozd. Tam je bilo možno kolona zaustaviti, ne da bi imela možnost izmika (Švajncer 1993, 62). Ovire v Krakovskem gozdu so bile okrepljene z minami, na položajih je bilo skupno 141 pripadnikov TO, kolono JLA pa je na začetju spremljala še enota 21. OŠTO z nalogo preprečiti njihovo vrnitev (Beniger 2007, 18). Zaseda je bila postavljena v obliki črke

L, enote TO pa so bile postavljene po globini in vzdolž kolone. Do prvega bojnega stika s kolono JLA je prišlo takoj, ko je pripeljala v Krakovski gozd. (Švajncer 1993, 63). Tako je bila posadka čelnega oklepnika JLA, ki je prispel do ovire, zajeta. 2. julija je bila sprejeta odločitev za napad na kolono in le-ta se je po neuspešnih pogajanjih začel naslednji dan. Po desetminutnem udaru so se zaradi nevarnosti zračnega napada enote TO izmaknile na varno tako, da so letala JLA napadla zapuščene položaje (Beniger 2007, 18–19). Po končanem napadu letalstva so enote TO ponovno zavzele položaje. Ta manever je bilo tisti dan potrebno še večkrat ponoviti (Janša 1992, 207). Ker so bili oklepniki JLA po napadu nevozni ali uničeni, so morale posadke zapustiti vozila, s tem pa so pripadniki JLA izgubili prednost ter ostali brez zaščite, mobilnosti in ognjene moči (Beniger 2007, 21). Tako je slovenska milica 3. julija na poti proti Hrvaški zajela skupino JLA s poveljnikom kolone (Beniger 2007, 19).

V opisanem spopadu lahko razberemo značilnosti asimetričnega vojskovanja. Kot je razvidno že iz teoretičnega dela, se asimetrija v ofenzivnem smislu kaže v ugotavljanju šibkih točk nasprotnika in njihovih izkoriščanj (Svete in drugi 2010, 248–249). Kot primer lahko navedemo, ko so pripadniki TO z branjenjem blokad preprečili in zaustavili prodiranje kolone JLA, z njihovo obkolutvijo onemogočili manever, podporo in oskrbo in tako izkoristili njihovo šibko točko, saj je bil napad na takšno blokirano kolono po več dnevih, ko je vsega primanjkovalo in ko je padla morala, čisto druga zgodba. V defenzivnem smislu pa gre pri asimetriji za poznavanje in zavedanje lastnih šibkosti in njihovo obrambo (Svete in drugi 2010, 249). Kot primer lahko navedemo branjenje ovir v Pogancih, ko se je del TO znašel med obema kolonama JLA, pripadniki TO na obeh barikadah pa so bili številčno prešibki. Zaradi zavedanja svoje šibkosti je bila TO najprej okrepljena z dodatnimi pripadniki, kasneje pa je bila blokada raje postavljena na ugodnejši lokaciji. Za primer bi lahko navedli prav tako zavedanje lastne šibkosti v primeru napada vojaškega letalstva JLA, ko so se pripadniki še pred napadom organizirano umaknili in se šele po napadu ponovno vrnili na svoje položaje. Poleg asimetričnega, pa je v opisanem spopadu moč razbrati tudi značilnosti gverilskega vojskovanja kot strateškega pristopa, ki ga uporablja asimetrično vojskovanje (Svete in drugi 2010, 248). Tako je lepo razvidno izmikanje odločilni bitki in izvajanje stalnega pritiska na kolono JLA (Svete in drugi 2010, 248). Za gverilski način bojevanja je značilna uporaba presenečenja, ki mu sledi akcija in nato umik (Bežan 2005, 30). Presenečenje v našem primeru predstavlja blokada in oborožen odpor TO, na kar enota JLA ni računala, akcijo predstavlja napad na kolono JLA, umik pa je razviden v primeru delovanja vojaškega letalstva JLA. Za gverilsko vojskovanje je med drugim značilno tudi, da se gverilci bojujejo, ko vidijo

priložnost in imajo prednost ter se umaknejo, ko so številčno šibkejši, kar se je pokazalo tudi v našem primeru (Polk 2007, 27). Iz opisanega primera je tudi razvidno, da je slovenska TO delovala z majhnimi samostojnimi enotami in imela fizično zatočišče v obliki gozda.

8.3 Obdobje po vojni

8.3.1 Dokončen umik JLA iz Slovenije

Predsedstvo SFRJ je 18. julija 1991 sprejelo sklep, da se morajo enote JLA umakniti z ozemlja Slovenije. Na to je neposredno in bistveno vplival Brionski sporazum, katerega pomemben del se je nanašal prav na postopek in dinamiko umika JLA iz Slovenije (Kopač in drugi 2004, 36). Priprave na umik JLA so se začele takoj, saj se je v petdesetih letih v Sloveniji nabralo veliko vojaške opreme, tehnike in oborožitve. Rok za odhod JLA je bil tri mesece. Večji del sredstev je JLA ob odhodu odpeljala s seboj, del pa je ostal v Sloveniji. JLA je odhajala iz Slovenije po različnih poteh, največ pa po železnici. Zadnji konvoji JLA pa so odhajali po morju iz pristanišča v Kopru. Čeprav je bil podpisan sporazum o mirnem umiku JLA iz Slovenije, je bila TO skupaj z milico pripravljena, da bi preprečila morebitna izzivanja. Zadnja ladja s pripadniki JLA je koprsko pristanišče zapustila 26. Oktobra, nekaj po polnoči (Zveza veteranov vojne za Slovenijo 2008d). Odhod JLA bi lahko označili kot tisto točko, na kateri se je osamosvajanje Slovenije uspešno končalo (Tričkovič 1998, 206).

9 SKLEP

Slovenska osamosvojitvena vojna kot tudi priprave nanjo so bile prvovrstno asimetrično vojskovanje. Slovenija se je na podlagi lastnega stanja in položaja nasprotnika zavedala, da svojih interesov zgolj z vojaško obrambo ne bo mogla uresničiti. Zato se je odločila za vseobsegajoč (asimetričen) obrambni pristop, ki je predstavljal strateško presenečenje in bil glavna prednost Slovenije v vojni. Posamezne oblike obrambnih delovanj so bile tako v bistveno bolj enakovrednem položaju, pri tem pa je veljalo pravilo, da se bo uporabila taka oblika obrambnih delovanj, ki bo najbolj izkoristila prednosti Slovenije in slabosti nasprotnika. Tam, kjer Slovenija ni bila v prednosti, se torej oborožen boj ni izvajal, temveč so bila uporabljena druga sredstva. Ukrepi v osamosvojitveni vojni so bili totalni, pri čemer velja izpostaviti dejstvo, da so bila uporabljena vsa sredstva prej kot orožje. To je bil tudi eden izmed razlogov za uspešno delovanje slovenskih sil. Ključno je bilo, da je Slovenija

dosegla prevlado v petih izjemno pomembnih faktorjih in sicer v mednarodnem, ekonomskem, informacijsko komunikacijskem, političnem in tudi vojaškem faktorju. To so bili torej ključni faktorji prevlade šibkejšega (Slovenije - TO in milice) nad močnejšim nasprotnikom (JLA). Prevlada in usklajeno delovanje v vseh petih faktorjih ter njihova medsebojna povezanost so omogočili, da je Slovenija iz vojne odšla kot zmagovalka.

Prevlada Slovenije v zunanjem (mednarodnem) faktorju je bila izjemno pomembna, ker je v asimetričnih konfliktih potrebno tretjo stran v vsakem primeru pridobiti na svojo stran, saj so brez velike sprejemljivosti oziroma legitimnosti v mednarodni skupnosti tovrstne operacije sicer začasno lahko učinkovite, vendar pa so dolgoročno obsojene na neuspeh. V sodobnem svetu je dolgoročno in strateško lahko uspešen le tisti asimetrični akter, ki si zagotovi mednarodno podporo in legitimnost v očeh mednarodne skupnosti, kar pa je Sloveniji nedvomno uspelo. Slovenija je namreč mednarodno skupnost, ki sprva ni bila naklonjena osamosvojitvi Slovenije, postopno in spretno pridobila na svojo stran ter si tako povečala verjetnost za dosego zmage.

V ekonomskem faktorju so bili ključnega pomena ukrepi ekonomskega bojevanja, s katerimi je Slovenija slabila položaj nasprotnika in zagotavljala normalno preskrbo domačemu prebivalstvu. Poleg slabljenja položaja nasprotnika, pa so imeli nekateri defenzivni ukrepi, kot na primer izklop električne energije in telefonskih zvez vsem vojaškim objektom JLA v Sloveniji, tudi psihične posledice, saj JLA nanje ni bila pripravljena. Dejstvo, da je bila Slovenija gospodarsko najbolj razvita republika v SFRJ, je samo še pospešilo gospodarsko osamosvajanje Slovenije in prispevalo k prevladi tudi v tem faktorju.

Prevlada Slovenije v informacijsko komunikacijskem faktorju je bila prav tako pomembna, saj mora biti asimetrično vojskovanje podprto z informacijskimi in psihološkimi operacijami. Slovenija je tako izvajala številne ukrepe za dosego informacijske premoči, vključno s psihološkim bojevanjem in (proti)propagando tako v domačem kot v mednarodnem okolju. Te informacije so sproščale energijo, iniciativnost in motivacijo ljudi, vse to pa je prispevalo k dinamičnosti oziroma odporu vseh potencialov na celotnem slovenskem ozemlju. Brez stalne in prepričljive medijske prisotnosti in prevlade bi bil projekt lastne in samostojne države videti prej iluzija kot pa realnost.

Prevlada v političnem faktorju je bila za Slovenijo izjemno pomembna, saj so bili ukrepi, ki so bili sprejeti v okviru političnega faktorja, podlaga za delovanje v vseh ostalih faktorjih. Slovenija je dosegla prevlado z odločnim nasprotovanjem jugoslovanski politiki ter trdnim in nepopustljivim zagovarjanjem lastnih stališč in nacionalnih interesov. Izvajanje politike, ki si jo je zastavilo slovensko vodstvo, je zahtevalo številne spremembe in sprejem ukrepov znotraj lastne zakonodaje kakor tudi nespoštovanje zakonov in interesov SFRJ. Sloveniji je šlo na roko tudi dejstvo, da jugoslovanska politika ni bila poenotena in se je ukvarjala predvsem sama s sabo, kot tudi, da Predsedstvo SFRJ, kot vrhovni poveljnik JLA, praktično ni delovalo.

Osamosvojitve in neodvisnost Slovenije pa je bilo potrebno obraniti tudi vojaško. Prevlado na vojaškem področju je Slovenija dosegla z uporabo asimetričnega vojskovanja in gverilskega vojskovanja kot strateškega pristopa. V osamosvojitveni vojni je bilo že na začetku jasno izraženo neravnotežje v oboroženem boju, v katerem sta sodelovali dve popolnoma asimetrični strani v spopadu. Slovenska TO in milica sta iskali in izkoriščali šibkosti JLA, hkrati pa sta se zavedali lastnih šibkosti. Šlo je torej za tipično asimetrično vojskovanje, čigar bistvo je v nešablonskem pristopu. Tako so glede na ocene svojih in nasprotnikovih zmogljivosti uporabili tista sredstva, ki so povzročila največjo škodo nasprotniku. Slovenska pozicija glede oboroženega spopada je bila defenzivna, še posebej, ker je imela manjše oborožene sile, čeprav so te na območju Slovenije po delni mobilizaciji TO vsaj številčno prevladovale nad oboroženimi silami Jugoslavije. Za delovanje enot TO in milice je bila značilna razdrobljenost sil, bojne aktivnosti pa so izvajale manjše enote, saj si večje koncentracije žive sile in opreme na majhnem prostoru zaradi velike ognjene moči JLA in delovanja letalstva, niso smele privoščiti. Slovenska TO in milica sta proti enotam JLA izvajali prožno obrambo. Razporejeni sta bili v mrežnem sistemu, ki je omogočal hitro koncentracijo in dekoncentracijo sil. Takšna fleksibilnost pri bojnem delovanju je pomembna značilnost asimetričnega vojskovanja. To je omogočilo, da sta slovenska TO in milica prevzeli pobudo in blokirali enote JLA in vojaške objekte ter bojno delovali proti enotam JLA, ki so z omejenimi možnostmi za premik postale mirujoče tarče z zmanjšano obrambno sposobnostjo. Temu je potrebno prišteti še podporo civilnega prebivalstva in dejstvo, da se je JLA kar naenkrat znašla na sovražnem ozemlju. Poleg koordinacije, ki je vplivala na uspešno delovanje slovenskih sil in napačne strateške ocene JLA, ki ni pričakovala slovenskega odpora, je potrebno razloge za dosego prevlade Slovenije v vojaškem faktorju iskati tudi v notranji (ne)koherentnosti šibkejšega in močnejšega akterja. Medtem ko je bila za Slovenijo značilna velika nacionalna enotnost, pa je v SFRJ in posledično v JLA prevladovala

nacionalna neenotnost. Tako pridemo do ugotovitve, da v primeru, ko v asimetričnem vojskovanju soočiš šibkejšega akterja, ki je enoten in močnejšega akterja, ki ni enoten, je šibkejši akter v prednosti in ima večje možnosti za dosego zmage, kar se je v primeru osamosvojitvene vojne tudi potrdilo.

Ugotovil sem, da se je potrdila predpostavka, da ima šibkejši akter večjo verjetnost za zmago, ko akterji, vpleteni v asimetričen konflikt, uporabljajo nasprotno strateške pristope. Slovenska TO in milica sta namreč uporabljali indirektni obrambni strateški pristop (gverilsko vojskovanje), medtem ko je JLA uporabljala direktni napadalni strateški pristop (konvencionalni napad). Prav tako sem ugotovil, da zmaga v takšnem asimetričnem konfliktu v prvi vrsti ni odvisna od velikosti oboroženih sil in tehnološkega napredka, temveč od motivacije in sposobnosti prilagoditi se nasprotniku ter izkoristiti njegove šibke točke za dosego zmage. To sta slovenska TO in milica tudi storili, medtem ko je JLA podcenjevala svojega nasprotnika in v nobenem pogledu ni bila pripravljena na odpor slovenskih oboroženih sil. Z asimetričnimi grožnjami se lahko sooči samo temu prilagojena vojaška organizacija, kar pa JLA s svojim šablonskim delovanjem nikakor ni bila.

Na podlagi predstavljenih dejstev in ugotovitev, lahko svojo zastavljeno hipotezo, ki se glasi *»Zaradi uporabe asimetričnega vojskovanja slovenske TO in milice je Slovenija dosegla zmago v osamosvojitveni vojni.«*, v celoti potrdim. Slovenska osamosvojitvena vojna je nedvoumno pokazala, kako lahko navidezno popolnoma inferioren akter, tako v kvantitativnem kot v kvalitativnem smislu, doseže svoje strateške cilje.

10 LITERATURA

1. Arreguin-Toft, Ivan. 2005. *How the weak win wars: a theory of asymmetric conflict*. New York: Cambridge University Press.
2. Beniger, Blaž. 2007. *Taktični postopki v slovenski osamosvojitveni vojni leta 1991*. Zaključna naloga. Ljubljana: Šola za častnike.
3. Bežan, Darko. 2005. *Taktični postopki TO in milice v času osamosvojitvene vojne leta 1991*. Poljče: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje – Poveljniško štabna šola.
4. Biddle, Stephen. 2002. Land Warfare: Theory and Practice. V *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, ur. John Baylis, James Wirtz, Eliot Cohen in Colin S. Gray, 91–112. New York: Oxford University Press.
5. Brejc, Miha. 2002. Vloga varnostno informativne službe v času osamosvajanja Slovenije. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 281–285. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
6. Bučar, France. 2002. Ustavno-pravni vidiki slovenskega osamosvajanja. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 117–127. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
7. Bukovnik, Anton. 2006. *Slovenija: koraki v samostojnost - pregled dogodkov 1980–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
8. Čelik, Pavle. 1992. *Izza barikad*. Ljubljana: Delo in Slovenske novice.
9. Davies, Malcolm R. in Colin S. Gray. 2002. Weapons of Mass Destruction. V *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, ur. John Baylis, James Wirtz, Eliot Cohen in Colin S. Gray, 254–285. New York: Oxford University Press.
10. Drnovšek, Janez. 1996. *Moja resnica: Jugoslavija 1989 - Slovenija 1991*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
11. Ferš, Drago. 2002. Civilna obveščevalno-varnostna služba in slovenska osamosvojitve. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 287–294. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
12. Guštin, Damijan. 2002. Vojaškopolitično dogajanje v jugoslovanski krizi in osamosvojitvi Slovenije. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur.

- Janez Pezelj, 191–214. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
13. Janša, Janez. 1992. *Premiki: nastajanje in obramba slovenske države 1988–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
 14. --- 2002. Vojaške priprave na slovensko osamosvojitve. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 145–151. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
 15. Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 16. --- 2002. Jugoslovanska ljudska armada leta 1991 v Sloveniji – začetek konca ene največjih evropskih vojsk po koncu hladne vojne. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 215–232. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
 17. Kacin, Jelko. 2002. Vloga medijev v osamosvojitveni vojni. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 275–279. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
 18. --- 2011a. Šok v Gornji Radgoni. *Nedeljski - Priloga Medijska vojna za Slovenijo*, 20 (26. junij).
 19. --- 2011b. Projekt 13: mediji. *Nedeljski - Priloga Medijska vojna za Slovenijo*, 2–3 (26. junij).
 20. --- 2011c. Medijska vojna za Slovenijo. *Nedeljski - Priloga Medijska vojna za Slovenijo*, 1 (26. junij).
 21. Kiras, James D. 2002. Terrorism and Irregular Warfare. V *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, ur. John Baylis, James Wirtz, Eliot Cohen in Colin S. Gray, 208–232. New York: Oxford University Press.
 22. Kočevar, Iztok. 2007. Nelinearno in asimetrično bojevanje: kaj ostane šibkim? *Revija Obramba* 30 (1): 21–23.
 23. Kolšek, Konrad. 2001. *Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991*. Maribor: Založba Obzorja.
 24. Kopač, Erik, Klemen Grošelj, Vladimir Prebilič in Uroš Svete. 2004. Vojna v Sloveniji. V *Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji: izzivi in priložnosti*, ur. Marjan Malešič, 27–105. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

25. Krajnc, Viktor. 2001. *Izpolnjena pričakovanja: kronologija obrambnih priprav in vojaških aktivnosti v vojni za Slovenijo 1991 v Zahodnoštajerski pokrajini*. Celje: Založba Grafika Gracer in Viktor Krajnc.
26. --- 2007. *Naše korenine: leto 1991 - čas osamosvajanja, groženj in vojne*. Ljubljana: Založba Defensor.
27. *Leksikon Sova*. 2006. Ljubljana: Cankarjeva založba.
28. Lovšin, Andrej. 2001. *Skrita vojna: spopad varnostno-obveščevalnih služb 1990-1991*. Ljubljana: Alpe avto in Mladinska knjiga.
29. --- 2002. Varnostno obveščevalna služba Ministrstva za obrambo Republike Slovenije (Varnostni organ Ministrstva za obrambo) in njen prispevek k zmagi v vojni za Slovenijo. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 295–312. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
30. Malešič, Marjan. 1992. Civilna obramba v sistemu nacionalne varnosti. V *Razpotka nacionalne varnosti: obramboslovne raziskave v Sloveniji*, ur. Anton Grizold, 119–149. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
31. --- 1998. Fragmenti iz analize vojne v Sloveniji: Ekonomsko vojskovanje. V *Perspektive sodobne varnosti: iz obramboslovnih raziskav II*, ur. Anton Grizold, 208–213. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Marković, Zvezdan. 2007. *Jugoslovanska ljudska armada (1945–1991)*. Ljubljana: Založba Defensor.
33. Moran, Daniel. 2002. Strategic Theory and the History of War. V *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, ur. John Baylis, James Wirtz, Eliot Cohen in Colin S. Gray, 17–44. New York: Oxford University Press.
34. Nanut, Karlo. 2002. Struktura in notranja dinamika osamosvojitvene vojne. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 233–268. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
35. Pesek, Rosvita. 2006. Nastajanje države za štiri milijone pridnih rok. V *Enotni v zmagi: osamosvojitve Slovenije*, ur. Nataša Urbanc, 113–132. Ljubljana: Nova revija.
36. --- 2007. *Osamosvojitve Slovenije: ali naj Slovenija postane samostojna in neodvisna država?* Ljubljana: Nova revija.
37. Peterle, Lojze. 2002. Demos, Beograd in mednarodni okvir osamosvajanja. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 129–137.

- Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
38. Polk, William R. 2007. *Violent Politics: a history of insurgency, terrorism & guerrilla war, from the American Revolution to Iraq*. New York: HarperCollins Publishers.
39. Prezelj, Iztok. 2005. *Nacionalni sistemi kriznega menedžmenta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
40. Prinčič, Jože. 2002. Gospodarski vidik osamosvajanja Slovenije (1986–1991). V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 33–55. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
41. Prunk, Janko in Martin Ivanič. 1996. *Osamosvojitve Slovenije: s kratkim orisom slovenske zgodovine*. Ljubljana: Založba Grad.
42. Pučnik, Jože. 2002. Politične priprave na osamosvojitve (Pričevanje). V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 77–115. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
43. Rogelj, Dušan. 2011. Informacijska hrbtnica. *Nedeljski - Priloga Medijska vojna za Slovenijo*, 6–7 (26. junij).
44. Rupel, Dimitrij. 2001. *Srečanja in razhajanja*. Ljubljana: Nova Revija.
45. --- 2002. Mednarodno priznanje Slovenije. V *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, ur. Janez Pezelj, 159–161. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije in Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
46. *Slovenski veliki leksikon – 5. zvezek*. 2007. Ljubljana: Mladinska knjiga.
47. *Slovenski veliki leksikon – 11. zvezek*. 2007. Ljubljana: Mladinska knjiga.
48. Svete, Uroš, Damijan Guštin in Vladimir Prebilič. 2010. Asimetrija in vojaška organiziranost: slovenske izkušnje. V *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*, ur. Marjan Malešič, 247–280. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
49. Švajncar, Janez J. 1992. *Teritorialna obramba Republike Slovenije*. Ljubljana: Viharnik.
50. --- 1993. *Obranili domovino: teritorialna obramba Republike Slovenije v vojni za svobodno in samostojno Slovenijo 1991*. Ljubljana: Viharnik.
51. Tričkovič, Igor. 1998. Fragmenti iz analize vojne v Sloveniji: Vpliv mednarodnih dejavnikov na potek vojne v Sloveniji. V *Perspektive sodobne varnosti: iz obramboslovnih raziskav II*, ur. Anton Grizold, 205–207. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

52. Urbanc, Nataša, ur. 2006. *Enotni v zmagi: osamosvojitve Slovenije*. Ljubljana: Nova revija.
53. Vidrih, Branko. 2011a. Pravi človek ob pravem času. *Nedeljski - Priloga Medijska vojna za Slovenijo*, 8–9 (26. junij).
54. --- 2011b. Čas skrbi in optimizma. *Nedeljski - Priloga Medijska vojna za Slovenijo*, 10 (26. junij).
55. Vihervuori, Marita. 2011. Novinarji nismo tavalni v temi. *Nedeljski - Priloga Medijska vojna za Slovenijo*, 4 (26. junij).
56. *Vojna enciklopedija – 4. zvezek*. 1972. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
57. *Vojna enciklopedija – 9. zvezek*. 1975. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
58. Vrečar, Valter. 1998. Fragmenti iz analize vojne v Sloveniji: Analiza obrambne politike med osamosvajanjem Slovenije. V *Perspektive sodobne varnosti: iz obramboslovnih raziskav II*, ur. Anton Grizold, 207–208. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
59. Zagorac, Vlado. 2011. Drugačen pogled. *Nedeljski - Priloga Medijska vojna za Slovenijo*, 7 (26. junij).
60. Zveza veteranov vojne za Slovenijo. 2008a. *Razorožitev Teritorialne Obrambe*. Dostopno prek: <http://www.zvvs.si:82/?stran=1991&id=1> (17. junij 2011).
61. --- 2008b. *Sen o samostojni slovenski državi se uresničuje*. Dostopno prek: <http://www.zvvs.si:82/?stran=1991&id=22> (17. junij 2011).
62. --- 2008c. *Dnevi pred napadom JLA*. Dostopno prek: <http://www.zvvs.si:82/?stran=1991&id=23> (17. junij 2011).
63. --- 2008č. *Vojna za samostojno Slovenijo*. Dostopno prek: <http://www.zvvs.si:82/?stran=1991&id=25> (17. junij 2011).
64. --- 2008d. *Slovo brez solz v Kopru oktobra 1991*. Dostopno prek: <http://www.zvvs.si:82/?stran=1991&id=14> (17. junij 2011).